Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

Серлало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«Свет» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дениз • ЕРА, 13 НОЯБРЬ, 1980 ШУ. • № 136 (8266). • Мах 2 кепиг.

КПСС XXVI съезда накъадолхаш

КХОАЧАМБАЬ IЕРГДАЦ

Ё шу тка боахама хала долаш нийсделар. Эггара баьцадаарашта эшача хана доглаш делхаизар. чlоагlа lаткъаш йlовхал лаьттар. Цу lаламa халаче хьалашта тха коллективерча болхлоша дукхьалдаьхар шоашта ховрав, хьинар айдаь къахьийгар. ДДН-70 яхача установкашца цlахаддаш хий дийттар дlайиначa хlамашта.

Укх шерара балхаш чакхдаьха даьннад тхо. Соахкарчул берхатегlа хилар о шу. Дикагlа хьийкъаб сом, план тlехкхоачаш a еш дукха a дуккагlа дlабеннаб из пачахьалкхенна. Дикка тlехкхоачашъяьй баьцадаарaш дlадалара план a.

1 ноябре Ачхой-Мартане хиначa районии партийни конференце тха коллективо баь болх белгалбаккхарах цига дакъа лоацаш хиначa сона a беррига болхлошта a доккха товр хинад. Тхо уйла йолаш да 1981 шера кхы а хьувакъаж дикагlа болаш соми баьцадаарaш хьалкхеде. Хlaнзaлe аьха lодиллад баьцадаараш дlадуврглола лаьтта, хий дийхад сомий бешамашта, lалашдаьд баьцадаарий гlа.

lан замалахьа лаьрхlа вlашагlъехкача курсашка тха болхлоша лакхъергья баьцадаараш кхедаре говаал. Царна хьехаш хургба боахама агрономаш, механикаш, кхы специалисташ.

Л. МЕРЖОЕВА,
«Валерикский» совхоза № 3 йолча бригада бригадир.

БОАХАМО НИЗ IОАБЕШ ЛАТТ

Кирова, XIX партсъезда цlерагlча, «Путь к коммунизму» яхача колхозий хиначa коа тlара олхазараш леладеча фермай ларда тlа вlашагlъеллай тха фабрика. Хала дар юкхьанца. Цхьанкха тайпа механизаци яцар коа тlара олхазараш долча корпусашка. Хий кхыметтел ведарашца хьатlакхухьар болхлоша. Котамаш, боабашкаш култа цlена боацача никъ лоарар дукъо, хlаьта уж гаьна яргlоацаш ль харт яцар цхьаь-цхьан корпуса гонахьа. тоьацар олхазарашта тасса хlама. Хала дар кедрашара дош къоастаде а. Бацар дlаоттабе болх дика хоаш бола юкъерча эленок кулгалхой, коа тlара олхазараш леладераш, и кх. дl.

Бахьанаш уж долаш хьалхарча хана кхоачашъяцар тха фабрико е дулх дохкара е, е фуаш гулдара а планаш.

Гlалат далийтад фабрика вlашагlъелла. Коа тlара олхазараш колхозашка леладеча хана дукхагlа доаккхар цар дулх а дукхагlа гулдора фуаш а, яхаш дувцар нехи.

Волх тоабе гlерташ дукха къахьийгар оаха партийни организацие секретараца Вуьургtанов Мукъола Махьмадаца. Эггара хьалха наьха балха хьалаш тоадара, цар къахьегамцара бевам совбаккхара йоакхо яра лаьрхlа мероприятеш чакхъяьхар. Кадрашца еррига участкаш чlоагlъяра къаьстта терпим тlабахийтар.

Ма эшша дика дlабодацар болх хьалхарча бригаде. Кlеанга фуаш доре котамашо, боарамал дика дукхагlа йоаш юкъерахоалар уж. Цитара кулгалхо хийцар оаха, цунна метта коммунист Л. Адиханов дlатlа а вохийташ. Хlаьта цо толамца кхокчоадир фабрика партийни организацен администрацеи шийна хьалхашка оттадаь декхар. Из балха тlа дlатlаьаха ах шу даладехьа кхоачашъе йолаеспар из бригада дулх даккхара а фуаш гулдара а планаш.

Наьха балха хьалаш тоадара Троицки станицен Карабулакен йолча фермай котамаш а кхы тайпа олхазараш а леладеча помещенешка вентиляторaш оттайир, гобаьккха вьшкадьргах баьцхарал а тохаш парташ йир, хадлаьза lоухаргдолаш хий диллар, дукха халачи балхашта механизаци йир. Уж гlулакхаш чакхдаьхачул тlехьагlа дукхагlа фуаш де йолаелар котамаш, дикка лохделар котамаш йоалга, къаьстта a кlоригаш йоалга.

Социалистически яхь леладара a цун шийl ханнахьа итогаш a еш дикагlбола болхлой моральни материальни белгалбаьара a бокхха терхам тlабохийт хlанз фабрике. Дика боев фабрика къахьегамхошта производства хьалхалеттераш: М. Тангиева, Л. Барахоева, М. Иванкова, А. Ребикова, А. Лосева, А. Калачева, К. Гелогаева, Е. Загилова. кхыбараш.

Дика да цар балха хьокхамаш. Масала, К. Гелогаеваси Е. Загиловаси инкубаторе яьхача шоаш лелаьча котама кlоригашта ворхl процент маьа тlераялийтанзар укх шера. М. Талгиеваси, М. Иванноваси lунал деш лелаеча хlара котамо юкъера лаьрхlача 15—16 фуъ яу хlара бетта, планагlа лаьрхlача дийттанена меттел.

Геттара дика болх бу йоккагlа йолча коа тlара олхазараш леладеча А. Калачевас кулгалдеча коллективе къахьегамхоша а. Цар бетта юкъера лаьрхlача пхийтта фуъ гулду хlара боабашка тlехьара, хlаьта уж шийтта эзар я цар лелаеш.

Боабашка кlоригаш кхееш планал дикка дукхагlа а долаш хlаранена юкъера лаьрхlача 26—27 граммаш дулх тlахкетийт дийнахьен буси А. Ребиковаси А. Лосеваси.

Лакхе дийцача тайпара болх чакхбаккхаро оасаре къахьега безам хулийт наьха. Цу гlулакхо шийн аргlагlа вlаштlехьдоаллийт еррига фабрика коллективa планаш дикка тlехкхоачашъе. Масала, Даьхенна дулх дlадалара укх шера план 16 сентябрь хьатlаккхоачаш кхоачашйир оаха, хlаьта пятилетка плана гlа доагlа фуаш 20 декабре дlадаьннa дарга тхо. Шу чакхдаьлехьа планал совгlа кхы а 100 эзар фуъ дlадала дага а да. КПСС XXVI съезда сийна оаха кийчду совгlат да из.

Дулх, фуаш дукхагlа хилийтар дукъа хlанaчул тlехьагlа фабрике чакхдаха дезаш кхы а дукха гlуланкхаш да. Эггара хьалха хувца, эргаьна тове езаш я фабрика дукхатlйола помещенеш. Тl хьаяъехьа цхьаца гlулакхаш чакхдаха доладаьд. Хlанз хьалъеш я керда йиъ корпус. Укх шера эксплуатаце дlаяла дерхl уж гlашлоппьечар. Царна чухьа хlара шера оаха кхеергаъ 80 эзар бройлерни котамий кlоригаш. Цу корпусашта хий хьатlадоаладара Троицки станице бурув теха артезиански гlув йоаккхаш я, хlаьта электрификаци яра подстанции хьаеш латт.

Цу тайпара, фабрика производства лакхъяра ларда йолаш да тхо. Хlаьта тlайоагlача пятилетка планаш кхы а сихагlа кхоачашъе шийн низ дlакхоачаргхиларх шеко йоацаш я фабрика коллектив.

И. УМАРХАДЖИЕВ,
Сунженски района «Западная» яхача коа тlара олхазараш леладеча фабрика директор.

Иттлагlча пятилетка план хаьал хьалха кхоачаш а еш, КПСС XXVI съезда сийлена накъабахара доккхий декхараш тlайийцад Грознени ремонтно-механически завода болхлоша. Уж толамна кхоачашдара шерра социалистически яхь йоаржаьча цар биза пайда ийбу шоай торонехи кхоачамехи. Цуага хьежжа да завода коллективо доакха производственни хьокхамаш. Валови продукци арахецара итт бетта план 101,8 процент кхоачашдьаьд цо. Планагlа лаьрхlачул совгlа арахийцай 113 эзар соч мал бола тайп-тайпара продукци. Итт бетта задание совгlа маьхала ьккхай 41 эзар сома моьва товарни продукци.

«Тlехьабусараш боацаш бе болх» яхача ростовчаний инициативагlа къахьегаш бола заводера бlаьш болхлой ба иттлагlча пятилетка план хаьал дукха хьалха кхоачашъяь. Шин шерай ак шерен шийл пхе шера задани кхоачаш а яь, хlанзалехьа цхьайтталагlча пятилетка план кхоачашъяьй предприяте ветерана, коммунистически къахьегама ударника токара Багаев Увайса. Иштта хьинаре къа a хьегаш, тlайоагlача пятилетка шоллагlчен кхоаллагlчен шера чуагlа къахьегаш ба товараш, коммунистически къахьегама ударникаш Макин Александр, Бангаев Салых, Пуховский Иван, Морозов Владимир, фрезеровщик Бронников Николай, кхы дукха бараш а. Белгалдаьккха дезаш да цар хьаеш йола продукци тlехдика мара ца хилар. Цудукъа шоай тамагlа а долаш продукци кийчъе бокъо лаьккхай цар.

СУРТА ТlА: токараш А. Макин С. Бангаев.

И. ПЛИЕВА сурт.

Кхо шу мара дац Голованова Наталья токарь-револьверщика болх беш йола. Баьъда, хlанзехьа а «Электроприбор» яхача завода механически цехе хьалхалатта производственник санна лоархlаш а сий деш а я из. Цо хадданза тlехкхоачашъю балха нормаш. Цо кийчъянь деталаш массала а дика хул.

СУРТА ТlА: токарь-револьверщик Голованова Наталья.

З. ВАТЧАЕВА сурт.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА ХОАМАШ

ПРАГА. А. Запотачке цlерагlча ЧССР Островско-Карвински кlора бассейна шахта коллективо рапорт деинад укх карарча пятилетка план хаьал хьалха кхоачашъярах. Цу деррига шерашка горнякаша мехка халкъа боахама бенаб дикал лакха йола 10 млн. тонн гаргга кlора. Доккхийча производственни хьокхамашка коллектив кхаьчай берригача горнякаша дакъа лоацаш йола социалистически яхь шерра йоаржалр бахьан долаш.

А. Запотачка цlерагlча шахтах Чехословаке «котамаш хьакхоллар» оал. Укхаза болх беш я Социалистически Къахьегама Турпала М. Жабчика кулгалдеш йола цlи хева бригада. Тlехьарча шерашка цуи карагlдаьннад хьалха ца хинна хьокхамаш гойташ кlора баккха.

•

ЛОНДОН. Английски lаьдалаша Ольстере бокъонаш телхаяра духьала йола петици правительствага дlаялар ца чакхъяьлар премьер-министра М. Тэтчера резиденцена хьалхашка шин дийнахьа яь хинна пикет. Из яьар «Къулбседа Ирландерча политически бахьан долаш набахта боахкараша сага бокъонаш ялара тlехьарча болама» английски прогрессивни организацие инициативагlа шин кlира хьалха мосал кхайкаьча Лонг Кеш яхача концлагере чубоаххараша шоаш барта болга дlахойташ. Чубоаххараша хьадех политически бахьанаш долаш чубоаххарий статус шоашта ялар.

Пикет еча дакъа лаьцар Великобритане Коммунистически парте генеральни секретара Г. Маклеииана, лейбористски партегара парламента депутат волча Э. Робертса, БКТ генсовета члена А. Сашера, мехка кхыча бозаш болча общественни, политически, профсоюзни деятелаша.

•

АЛЖИР. Алжирон, Ливен, Нигерен, Габонен лаьрхlад тlом беш дов хьарца Иранерен Иракерен Африка дегlаухача мехкашка цар ухийта мехкдаьтта хlезилгалар меттаоттадара шоаш доахача мехкдаьтта цхьа дакъа дlадала. Цу мехкий — ОПЕК члений мехкдаьтта министраш алжирски столице вlашагlкхийттача тlайийцача коммюнике тlа белгалду, хоам бу АПС агентства, из социалаш lатткъардец кхыча континенташ тlарча дегlаухача кхыча мехкаштен цариси юкъерча шин оагlон согlашенешта.

•

СОФИЯ. Девлеш а еш чон лоаладара шийн тайпара машина яьй болгарски инженераша. Цу тайпарча конструкцех йолчарел дукха а яйгагlа я из, хlаьта цун гlонда хьахула отличнеш белгала я геттара чlоагlа хиларцен айха хиларцен. Цул совгlа, машина дикка лаккхьо къахьегам оасарле. Цун боккха мех бир специалисташа, из дика тlеийцар Пловдиве гуразьа хинача ярмарке.

Болгарски машиностроени тахан сихха дегlайоагlа. НРБ машинашта экспорт яра дуен хьалхарча моттигех цхьанне тlа яьнай.

•

ЛОНДОН. Великобритане лейбористски парте парламентски фракце кхаж тессарца цуи керда лидер Майкл Фут хержав. Цунна тlехьа кхаж тессар 139 парламентареша-лейбористаша, хlаьта цунна къувсаш хинача Д. Хила тlехьа — 129.

Отставке вахача Дж. Каллагэна метта венача лейбористий кердача лидера 67 шу да. Ше харжалехьа М. Фут лейбористски парте лидера заместитель вар. Болх бара дешашта министр вар из хьалха лейбористски правительстве.

•

БЕЙРУТ. Дунен «Аlаяхача моттигашта» юкъегlертача пайда эзара лаьрхlача сихха дlадоаржадеча США низий» доакъой хьалхара подразделенеш Египте кхаьчай. Цар дакъа доацаргда 15 ноябре дlа а болаенна 10 дийнахьа хургйолча маневрашка.

Леладеча гlулакхий зем боахараршта хетачох Гаргарча Малхбоале американски эскараш lодоссаро гуччахьа хьагойт шоай территорена эзар миль гаьна кхыча мехкий чурча гlулакхашта юкъе гlерта «хогаргдолаш» США низаш дlадоаржадеш йолга.

•

ЯУНДЕ. Шин оагlон юкъерча гlулакхий дешаш, хlаьта иштта Чад Республикера хьал — вlашагlкхийттача Камерун Республика президента Амид Ахиджоен Нигер Республика Лакхерча Тlема совета председатела Сейни Кунчевен юкъе йоладенача переговорий керттера тема.

Нигерски пачхьалкхенна керте латтар укхаза lенав доттагlлен визитаци. Цох хоам бир Камеруна радиовешане.

•

НЬЮ - ЙОРК. ООН секретариата «Эрсий книжка клуба» инициативагlа вlаштlехьъяьккхача ООН штаб-квартирерча торжественни сайренца дlадоладелар Нью-Йоркера Советски Союза денош. Хьалхагlа Вашингтонен Филадельфен чакхдаьха уж денош дlахьош да. Сийлахь йоккхача Октябрьски социалистически революце 63 шу дизарцен СССР-и США-я юкъе дипломатически гlулакхаш оттадаь 47 шу дизарцен дувзадена.

•

США. Цlей деззеча дакъа лоац американо-советски доттагlала Къаман совето exapегlа укхаза енача доазол дехьарча мехкий халкъашларча доттагlален культурчи бувзамен Украински общества делегаце.

Сайрене дакъа лоацаш хинараша безаме тlайийцар украински артистий группа.

Сайрене бар ООН Генеральни Ассамблен XXXV сессе енача доазол дехьарча мехкий делегацей членаш, американски общественни организацей викалаш.

•

РАНГУН. Китая доазонца ухача Бирма районашка хилар пропекински сепаратисташта духьалара дукхача наха дакъа лоаца демонстрацеш. Сибо Монгиин, Намсам, Лойлем яхача районий гародашкен юрташкен Пекино герзаца кийчбаьча бандиташа леладу гlуланхаш дедкар дехаш лозунгаши транспаранташи бе а йоахкаш 15 эзар ахарко аравельлар. Дукхача наха дакъа а лоацаш Халонен Монтпаунгев хинача митингашка керда факташ йоалайир гаьнна лоамашка ухача юрташка баха нах, активисташ ца буташ леладеча бlехача гlуланхий хьаплехьа.

•

НЬЮ - ЙОРК. (ТАСС). «Ньюсдей» яхача американски газета корреспонденто хоам бу, Китая цхьайолча лакхерча дешара заведенешка студенташ гlайттаб, яхаш. Тlехьхьара цар даьр — Китая lилмай Академерча Пекински институга 400 дешархочо lохайна а вагlаш яь забастовка. Октябрь бетта бlарчlача кlира лаьттар Чанша яхача городерча Хунаньски университете хина демонстрацеши моцал лаьца протест яра.

«Ньюсдейсо» яхачох, чуlерча фусамий хьалаш во хилара, китайски вузий порядкаши демократи йоацаш хилара раьза бац студенташ.

(ТАСС, 11 ноябрь).

ЦХЬАНА ЯЬЧА СОВЕТСКО-ЭФИОПСКИ ЗАЯВЛЕНЕНА КУЛГАШ ЯЗДАР

10 ноябре Йоккхача Кремлевски двореце кулгаш ладъьд цхьана яьча советско-эфиопски заявленена.

Документа кулгаш яздаьд КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежневен Социалистически Эфиопе Хаина йолча военни административни совета (ВВАС) Председатела, Эфиопе къахьегамхой парти вlашагlйоллара йолча Комиссе (КОПТЭ) председатела Менгисту Хайле Марьямен.

Кулгаш яздара церемони йолча бар:

советски оагlонгахьара — новкъостий Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков, СССР Министрий Совета Председатела заместителаш, СССР Пачхьалкхен комитетий председателаш, кхыбола официальни нах.

эфиопски оагlонгахьара — ПК ВВАС-ен КОПТЭ исполкомен член, къаман оборона министр бригадни инарал Тесфайе Гебре Кидан, ПК ВВАС-ен КОПТЭ исполкомен член, КОПТЭ дунен халкъашта юкъерча отдела заведующи Берхану Байе, ПК ВВАС-ен КОПТЭ исполкомен член, мохк дегlабоалабарен централъни планировани къаман юкъара революционни кампани чакхъяккхара йолча Лакхехьарча Совета председатела заместитель Аддис Тедла, кхыбола эфиопски пачхьалкхен деятелаш.

(ТАСС).

ВИЗИТ ЧАКХЪЯЬЛАР

10 ноябре Москвера дlаяхар Социалистически Эфиопе Хаина йолча военни административни совета Председатель (ВВАС), Эфиопе къахьегамхой парти вlашагlйоллара йолча Комиссе (КОПТЭ) председатель Менгисту Хайле Мариам. Из вай мехка хилар СССР Лакхехьарча Совета Президиумои Советски правительствая вехарах официальни доттагlлен визитагlа.

Аэродроме из накъаоаккхаш хилар КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Л. И. Брежнев, КПСС ЦК Политбюро член, СССР Министрий Совета Председатель Н. А. Тихонов, КПСС ЦК Политбюро член, СССР-а кхыча мехкашцарча гlулакхий министр А. А. Громыко, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, КПСС ЦК секретарь Б. Н. Пономарев, кхыбола официальни нах.

(ТАСС).

Л. И. Брежнева Э. Коломбо тlаэцар

11 ноябре КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева Кремле тlайийцаъ официальни визитаца Советски Союзе вена Итале кхыча мехкашцарча гlулакхий министр Э. Коломбо.

Къамаьл дечa дакъа лоацаш вар КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхыча мехкашцарча гlулакхий министр А. А. Громыко.

Л. И. Брежнева белгалдир Советски Союза арахьарчи политика машаре хьисап дола никъ, Европе а деррига дунен тlа я вlаши цхьана гlулакх леладелгеш кхерамаен чlоагlъяра дlахо а дезар де из гlерташ хилар. Шаьккхе, шоаш кхоккаж нlаьдбараш дунен халкъаша вlаши цхьана гlулакхаш ладарии тlехьа болга бакъдир.

Къамаьл деча дакъе лаьцараша дукха уйла тlаянийтар тайп-тайпара вlаши цхьана леладу гlулакхаш малагlча хьал тlа да а цар перспективаш а юкцара. Хlаьта СССР-и Италии уж кlоаргдара а дlахьалхашналья дахара а тlехьа йолга хьагойтар.

Къамаьл корта бодаш, доттагlлен хьале хилар.

Къамаьл деча бар советски оагlонгахьара — КПСС ЦК Генеральни секретара помощник А. И. Блатов, итальянски оагlонгахьара Итальянски Республика МИД политически департамента генеральни директор В. Гардини, СССР-ера Итальянски республикe посол Д. В. Манигтта.

(ТАСС).

ПОЛЬСКИИ СОВЕТСКИИ БlУХОША ЦХЬАНА ЯЬ УЧЕНЕШ

Варшава, 9 ноябрь, (ТАСС). ПАП агентства беча хоамагlа дешара планаген дукхача хана дена хьайогlача традицешнен хьежжа цхьан полигоне хинвай Польски Войскаи Советски Эскара бlуния Къилбаседарча групп подразделеней учениш. Польскии советскии бlухоша цхьана ученеш еча хана шоай тlема говзалех йола практически зазанеш дlалу.

Шина эскара тlема кийчо эргаьникха тоаяра, тайп-тайпарча боарамашка командовани штабашен цхьана болх бара. доттагlали цоллагlча дунен тlема шерашка хьахиннa герза тlегlоала дола польско-советски вошали вlоаргдара йола дика форма я ученеш.

ЕРРИГСОЮЗНИ КОММУНИСТИЧЕСКИ СУББОТНИКЕ ДАЬККХАЧА АХЧАХ ПАЙДА ЭЦАР

СССР Министрий Совето дийцад 1980 шера 19 апреле Ерригсоюзни коммунистически субботник долча хана даьккхача ахчах пайда эцара хьанъехьара дош.

Тlаяйнача соцамагlа из ахча хьожалу 50 миллион сом — наниен берий йола ВЦСПС санаторешa (4 эзар менги) хьалъяра, 85,1 миллион сом — дейна дала хайоацача берий учреждениеш (50680 моттиг) хьалъяра, 111,6 миллион сом — тlемен къахьегамен ветеранашта больницаши госпиталаши (4820 менги) хьалъяра, хlаьта иштта амбулаторно-поликлинически учрежденеш, санатореш, пансионаташ хьалъяра.

(ТАСС).

Нов. Т. М. БОГОТЫРЕВ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР КХАЧАН ПРОМЫШЛЕННОСТА МИНИСТРАЛЛА ХЬОЖАВАРАХ ДОЛА

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

Нов. **Боготырев** Махьмада Тухан Нохч-Гlалгlай АССР кхачан промышленноста министралла хьожаве.

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный.
1980 шу, 12 ноябрь.

Нов. К. Л. ИСМАИЛОВА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР КХАЧАН ПРОМЫШЛЕННОСТА МИНИСТРА ДЕКХАРЕХ МУКЪАЯЛИНГАРАХ ДОЛА

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

Нов. **Исмаилова** Кира Леонидовна Нохч-Гlалгlай АССР кхачан промышленноста министра декхарех мукъаялийта.

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный.
1980 шу, 10 ноябрь.

БИЗЗА ПАЙДА ЭЦА ТОРОНЕХ

ЭКОНОМИЧЕСКИ ОБЗОР

Нохч-ГIалгIайн АССР къахьегамхоша, берригача советски наха а санна, къаьстта чIоагIа дегаш айденна дIахьош я КПСС XXVI съезда сийне йола вахта.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 63-шу дизара Нохч-ГIалгIайчен производствени коллективаш накъаяьхкар къахьегаме керда толамаш даьха. 50 гарггача предприяте хавал хьалха чаккхъяьккхай иттлагIа пятилетка, 400 совгIа цехо, бригадо, 10 эзар болхлочо къахьег цхьайтталагIча пятилеткa чотагIа. Из да дерригача халкъа социалистически яхьах доккха беркат доалаш хилара дола къаьгга тешал.

«ХIара пятилетко хьакхолл шиъ турпалаш, — аьлар новкъоста Л. И. Брежнева КПСС ЦК октябрьски (1980 ш.) Пленуме. — Иштачарех йоаплаш яц карарьяр а. Кастта вай а ергъя цун бухсоццаш йола итогаш. ДикагIчарех дикагIчарна, шено йоапаш, лургдy Даьхен доккхий совгIаташ. ХIаьта тахан а КПСС ЦК Пленум ерригa боккьонаш йолаш я вай Даьхе хоалуш дегIаяра дукха хIамаш даьча хьалка латтача коллективашка, городех ювтен берригача къахьегамхошка уж хоастабеш а дег тIара баркал оалаш а дешаш ала».

Шу а пятилетка в чаккхйоалаш республика фабрикай, заводий, колхозий, совхозий, гIишлошъеча, транспортин организацей коллективаша тIагIертта къахьегаш тIа-тIа керда толамаш доах. Цунна дола къаьгга тешал да 1980 шера итт бетта итогаш. ВIарча хьвийцача республике продукци йоккхара план 101,3 процент, цунца союзни доал долча предприятеша — 100,9, республикански доал долчар — 102,5 процент кхоачашъяьй, республика Министрий Совета карарчар — 102,1 процент.

Оттальча задание совгIа мехкага кхаьчай 15 млн. сомал дукхагIа мах бола тайп-тайпара продукци. Планал совгIа продукци арахецарца Даьхе гIадийгар мехкдаьттахоша, мехкдаьтта чакхдоахараша, химикаша, энергетикаша, машинашъераша, кхычар.

Цу отраслей коллективаша дика лард еллай иттлагIа пятилетка чаккхйоалача шера план хьвал хьалха кхоачашъяра. ДIабахача итт бетта республике дукхача предприятешка дукхагIа арахеца баьннаб промышленни продукци. Из дуденнад производственни низалех, бийдалах, материалех, къахьегама ресурсех биззагIа пайда ийцандаь. ДIадихача шера цу ханаца — нийсйича продукци дукхагIа арахец: Грозненски механически заводо — 9 процент, «Союзавтоматстром» ВНПО опытно-экспериментальни заводо — 8 процент, «Красный молот», ГI. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент», «Пищемаш» заводаша — 7 процент, ацетонови заводо — 10 процент. Цу тайпара коллективаш кхы а я.

Къаьстта белгалдаккха доагIа цу предприятешка тIаккхийтта продукци чурча торонех биззагIа пайда эцара чотагIа, кхы тIа а низалаш юкъе а ца йоалаеш арахийцалга. Цо хьажьокх кхыча предприятешка машинех, оборудованех, къахьегама ресурсех, билха хавах дикагIа пайда эцара чотагIа, бийдали материалаши кхом беш дIаухийташ продукци дукхагIа арахеца торонаш йолга.

Цхьадола толамаш даьхадале а республике, халахете а, кIезига яц производственни низалех бизза пайда ца эцаш йола предприятеш. Хьвзцаргья вай цементин завод, цу тIехьаюсача предприятерча производственни низалий ахалех мара пайда ца эца дукха шераш де. Из баьхьан долаш заводо хIара шера мехка дIа ца луш юс бIаьш тонкаш цемент.

ХIаьта из продукци гIишлошъераштa чIоагIа ма эцний.

Ма боаггIа производственни низалех пайда эцац кирпишкаш еча заводашка, кхыча предприятешка. Ераш ма дий аьнна корта болаш баьхьнаш дац продукци арахецилга кIезигдара гIишлошъеча управлене Грозненски аьшкабетонни изделей заводе, гIишлоний материалийн гIишлоний индустрей Аргунски комбинате, кондитерски макаронни фабрикашка, Серноводскехи Ачалукски минеральни хий заводашка, хIаьта а цу предприятешка продукци кIезигагIа арахийцай. Ерригача коллективаша тIагIертта болх ца беш хилара тешал деш я продукци натурально арахецара итт бетта план кхоачашъярах йола даккеш.

Укх шера итт бетта план кхоачашъяьац херх хьекха материалаш, гIишлошъю кирпишк, вIашагIъехка аьшкабетонни конструкцеши деталаши, шейни изделеш, кога гIирс, кхачан промышленноста цхьайола продукташ арахецара.

Продукци дукхагIа арахецара, производства эффективность ойра лоархIаме торо я къахьегама овсарле лаккхъяр.

Къахьегама овсарле лаккхъяра задании республике гIолла итт бетта кхоачашъяьй 100,1 процент, цунца союзни доал долча предприятешка — 100,4 процент, 1979 шера цу ханаца нийсйича болх беча цхьан сага йола выработка 0,9 процент айеннай.

Производства процессаш эрдайоахаш тоаярах, керда техникей прогрессивни технологии юкъейоалаярах, къахьегам дикагIа вIаштIехьбаккхарах, торонех дикагIа пайда эцарах дукхача производствени объединеней, предприятей коллективаша дикка айий къахьегама овсарле.

Бакъда, йолаш я тIехьаюса коллективаш а. Царех я Назрановски мелзавод, рудан йоаза гIишлоний материалаш йоахен чакхйоахен Карабулакски завод, «Чечингушводстрой» гIишлошъеча управлене Аргунски аьшкабетонни изделей завод, хIаьта уж тайпа предприятеш ерригаш а 15 я республике.

КПСС ЦК октябрьски (1980 ш.) Пленуме тIайийцар наьха вахара материальни культурни боарам дIахо айбара програма.

Къаьстта уйла тIаккхийтай халкъа эша товараш арахецара.

Задамеш кхоачашъяра сихагIа болх бе йолаяйтa а низалех бизза пайда эца а беза хIара кердача цехе, кIезигде деза оборудовани низи болх ца беш сайца латтилга, юкъейоалве еза производство, къахьегам, доал дерга вIаштIехьдаккхара дикагIйола методаш. Къахьегама коллективаша къаьстта йоакхо е езаш да культурно-бытовой кох-карта эцен товараш арахецилга.

Уж товараш арахецара итт бетта план 104 процент кхоачашъяьй республико. Уж дукхагIа арахийцад «Оргтехника» ПО «Электроприбор», ГI. Ахриева цIерагIа «Электроинструмент» заводаша, «Терек» яхача мебельно-хьу чакхйоахача объединенс, дукхача кхычар. Бакъда, къахьегамхой хьашташ кхоачашдарга кхыча тайпара хьеж «Красный молот» заводa, хьун боахама министерства цхьайолча мехкесхоий кулгалхойи специалисташи. Цар бехкагIа кхоачаш ца еш йисар культбыта товараш арахецара итт бетта програма.

Мехка шерлуш я иттлагIа пятилетка толаме кхоачашъяран КПСС XXVI съезда даха ма доаггIара накъадаккхаран тIехьара социалистически яхь.

ТIайоагIача хана кхоачашде деза декхараш дIадехаргда болх дика вIаштIехьбоаккхилгеи дисциплина лелаелгеи, доал дара стили методаши дIахо эргайоахаш тоелга, из да ерригача кулгалдеча нахрай чIоагIа профессиональни знанеш хила а тIадиллача гIулакхах бола бехктокхем айбе а безилга.

ПЯТИЛЕТКА ЗАДАНИ КХОАЧАШЪЯЬЙ

МОСКВА. «КПСС XXVI съезда — даха ма доаггIара накъагIоргда» яхача девизагIа шерра социалистически яхь йоаржаьй Ф. Э. Дзержинский цIерагIча «Трехгорная мануфактура» яхача комбинате. Виъ бIаь гаргга волча хьалхалаттача предприяте болхлочо дош деннад шера задани Октябра цIей тIаккхоачаш кхоачашъе аьнна.

Съезда хьалхарча вахте доккхий къахьегама толамаш доах мастера помощник коммунист В. Я. Самсонов керте латтача приготовительни цеха бригадо. Цо арахеца продукци тIехдика мара хилац. Ханал хьалха кхоачашъяьй производственникаша ше шера програма, хIаьта планал совгIа кхы тIа хьаяьй 37,4 тонн ровница.

Цу коллектива берригача членаша коммунистически къахьегама ударника цIи лелаю.

Бригадо дош деннад пятилеткагIа ялх шерах ворхI беттая йола задани кхоачаше аьнна.

СУРТА ТIА: В. Самсонов керте латтача бригада членаш. Аьрдехьара аьттехьа: В. Самсонов, ровничницаш Н. Шевчук, А. Степсова, Г. Чурилова, кагирхой хьехамча, 30 шера фабрике болх баь йола Л. Гусева.

В. ЧЕРЕДНИЧЕНКО сурт. ТАСС фотохроника.

Республика промышлени предприятеша 1980 шера 10 бетта план кхоачашъярах бола хоам

(процентех)

	[illegible]	[illegible]
Республике гIоллa	101,3	100,1
«Грознефтеоргсинтез» производствени объединени	100,5	100,1
Грозненски ремонтно-механически завод	100,7	103
Карабулакски химически реактивий завод	102	103
«Севкавнефтегазпереработка» производствени объединени	103	103
Лаьттах кIал хIоарга йоалла йоахалах пайда эцара Къилбаседа-Кавказски управлени	106	106
«Грознефть» производствени объединени	103	100,7
«Нефтехимзапчасть» Грозненски завод	101	102
«Красный молот» завод	100,6	100,4
«Оргтехника» Грозненски производствени объединене «Электроприбор» завод	106	100,5
«Промавтоматика» Iалма-производствени объединени опытни завод	104	100,7
«Пищемаш» завод	101	105
ГI. Ахриева цIерагIа «Электроинструмент» завод	103	102
«Трансмаш» завод	101	104
Электромеханически завод	103	107
Гудермесски медынструментий завод	106	102
Ацетонови завод	105	103
«Грозэнерго» районни управлени	103	102
«Терек» яха Нохч-ГIалгIай мебельно-хьу чакхйоала объединени	102	103
«Союзавтоматстром» ВНПО опытно-экспериментальни завод	102	104
Радиотехнически завод	103	104
Электроремонтни завод	100,5	100,5
В/О «Вторчермет»	102	100,1
Цементни завод	77	70
Аьшкабетонни конструкцей Грозненски завод	100,1	95
Нохч-ГIалгIай карьероуправлени	100,1	103
Грозненски ремонтно-механически предприяти	101	104
«Чечингсельстрой» треста аьшка-бетонни конструкцей завод	100,3	85
ГIишлой материалийн гIишлой индустрей Аргунский комбинат	100,3	94
«Чечингушводстрой» аьшкабетонни изделей Аргунски завод	103	97
«Чечингушводстрой» управлене ремонтно-механически мастерски	101	102
Рудан йоаза гIишлоний материалаш йоахен чакхйоахен Карабулакски завод	100,0	93
Хьунбоахама министерство	102	103
«Автоспецоборудование» яха опытно-экспериментальни завод	100,5	100,2
Мехкарьер	100,9	104
Назрановски трикотажни фабрика	102	102
Швейни производствени объединени	101	100,0
Кога гIирса фабрика	101	102
Грозненски даьтта доаша завод	104	109
Шекара завод	104	112
«Консервплодоовощ» Нохч-ГIалгIай агрaрно-промышленно-торгови производствени объединени	101	100,3
Дулха комбинат	107	87
Шурий промышленноста объединени	102	100,9
«Чечингушвино» объединени	104	103
Ялата продуктай Нохч-ГIалгIай производствени управлени	102	87
Грозненски экспериментально-механически завод	100,8	102
«Сельхозтехника» республикански объединени	101	100,1
«Металлотара» яха завод	101	101
Протезно-ортопедически предприяти	101	101
БIарга са дайнарий общество	102	106
Меттаза барий общество	100,8	105
Издательства, полиграфе, книгаш дохкара гIулакхий управлени	103	102
«Чечингушвоэнстройматериалы» яха производствени объединени	103	100,8
Кхачан промышленноста министерство	106	104
Меттигерча промышленноста министерство	101	104

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР СТАТИСТИЧЕСКИ УПРАВЛЕНИ.

10 шу да Назрановски автопредприяте Алборачев Къурейша шофералла болх бу. Цо лелаю № 08-53 йола пассажирски автобус. Бечна оагIорахьа уха пассажираш дIа-хьа кхуьл Къурейша: Назранера СурхотIа, Яндаре, Долакха-Юрта... Пассажираша дукхаза а баркалаш яьхад цунна. Из коммунистически къахьегама ударник ва. Болх дика барех цкъа санна дукхаза а белгалваьхав из сийлен грамоташца.

СУРТА ТIА: Къ. Алборачев.

Г. КУРИЛЕНКО сурт.

Юрта доазонаш

МОЛДАВСКИ ЮРТА ЙОЛА КАДРАШ

Комсий бешамий терраса, Iажий бешамаш Днестра йистте дIатIаьтт. Цар баьццарча гона юкъе лечкъа улл Каменка яха къаьна поселок, цунна йистте ягIа совхоз-техникума дказа вIаштIаръяь здани. Из я керда экспериментальни дешара заведени, кхаш леладу а бешамаш лелаш а агрономаш хила безараштa луш йола теоретически кийчо айхха ювзаенна я укхаза юкъарчал доацаш боахаме къахьегарца. Совхоз-техникумо цхьана ду ши гIулакх: квалифицированни специалисташ кийчбари юртбоахама продукци хьаелтех. Дешаш бараша кхаьчача знаней боарам меллаб хов цар кхабаьча хьунакъама дукхалгеи дикалгеи хьежача.

Каменски совхоз-техникума я программировании дешар хьехара эшача машинашца, киноустановкашца, магнитофонашца Iалашъяь 29 хIанзарча ханара дешара кабинети лабораторни. Йолаш я актовии читальни залаш, лаьрхIа долен художественни литература 40 эзар том чудола библиотека.

Совхоз-техникуме керттерча даькъе дешаш бараш молдавски юрташкара баьхна бархI класс лькхха е юкъера образовани йола кагий нахи мехкарийи ба. Цар Iомаю укхаза лаьтта леладара, кхаш леладара, агротехника, ковкарий леладара говзалаш, кхыйола дисциплинаш. Царех дукхагIа бараш хаьддача профилах бола специалисташ кийчбе лерхIача боахамаша шоаш деша хьожабаь ба.

Совхоз-техникуме дешаш доаккха хIара шу теоретически знанешцеи практически навыкашцеи кхоачара керда лагIа да. Агроном-бешамаш лелаер хила безам болчо аггара хьалха Iомаду мугIарерча балхахочо беша де деза дерригa балхаш. Из Iомалу гаьнаш яIа, гаьнаш тIаюогIа, механизировании средствай гIонца беш тове. Цул тIехьагIа колхозни бригадирий, совхоза отделеней управляющей хьехамагIа наха кулгалде Iомалу. Иштта опыт Iоаю. Совхоз-техникуме дешаш а болх беш а доаккхача диъ шера дешаш вар зе лу къахьегаме, хIаьта боахаме болх бе вода из теоретически знанеи практически навыкийи дика багаж а йолаш хул.

ХIанз укх сахьате 13 я Молдаве цу тайпара совхоз-техникум. Практически цар кийчбу специалисташ республика юрта боахама производства дерригача доакъашта: агрономаш, зоотехникаш, мелиоратораш, механизатораш.

Совхоз-техникумашкачул совгIа юртбоахама профессеш Iомаю Молдаве кагирхоша 32 юртарча училище. Цар лу йиззa юкъера образовани а болхлочун специальность а. Юртарча училищай яла йиш я кагийча нахан мехкарештен 150 профессех сазар. Масала, тIехьарча эггара дикагIча техникаца Iалашъяьча хьайбаш леладара фермашта эш тахан оператораш — хьайбаш лелдераш. Устача а озача а тIахьожама приборий слесараш. Интенсивни промышленни бешамашка болх бара опыт йола мелиоратораш эш. Цу тайпарча профессей сий лакхлуш латт, хIаьта юртарча училище деша баха безам барий гахан дIаэцара экзаменний йоккхача конкурсах чакхбувла а безe.

Специалисташ кийчбу Молдаве юрташкарча юкъарча образоване школаша а. Республика дукхача районашка хьаьйй болх беш механизаторий курсаш а йолаш йола школашта юкъера дешара-производственни комбинаташ. Школа йистеьккхача дукхача дешархошта кхера аттестацеца цхьана дIалу трактористa, комбайнера е слесара удостоверени.

Эггара лаххерча звенох бола специалисташ кийчбу керттерча даькъе юрта боахаме кIезигагIа бой а шин шера болх баь опыт а йолаш йола практикаш дIайийбеча Кишиневски юртбоахама институто. Институтa ба дешархой Iомабеш бола массехк боахам, пхе шера заняташ еш хургболча агрономаша, ветеринарни лораша, инженераша - механикашца юрта боахаме болх баь йоккха опыт йолаш болча специалисташа кулгал а деш практически навыкаш Iоаю. ТIехьарча шера дешара институт яьккха баьлча шоаш балхаш дергдолча боахамашка стажировка ю специалисташа.

Каст-каста керда чоалхане техника а кхы а эргагIа йола юртбоахама производство леладара технологи а Iомае езаш хулача хIанзарча ханарча юртий къахьегамхошта чIоаггIа лоархIаме я профессиональни говзал. Цу гIулакха Молдаве юрташка хьаьй производстве болх бешашехьа а керда профессеш караерзае йиш хулийташ йола квалификаци лакхъяра курсаш. Республика кхаьйкен хьайбаш леладечен болх беш болча нахах дийлагIа даьна совгIа бараш тахан тайп-тайпарча машинашца бувзабенна хиларагIа къаьстта актуально да механизаторий кийчбар.

г. Кишинев.

Георгий СТОИЛИК, АПН корреспонденташ.

МАШАРЕН ДЕРГДАРИЙН БЮДЖЕТ

СССР Лакхехьарча Совета шиъ аргIанарча октябрьски сессе хьажа а хьежа чIоагIъяьй правительство ювцийта оттаяь 1981 шера йола СССР бюджет. ДIадахача шерашка а санна дефицит йоацаш я керда советски бюджет. Цун доходаш 298.361 116 эзар сома боараме оттаяьй, расходаш — 298.160. 308 эзар сом. Карарча шера бюджетаца нийсдича доходаш санна, расходаш а 4,7 процент тIаккхетаргья.

СССР Пачхахьалкхен бюджета доходаш духъювла керттера хьаст хила а хиина хIанз болаш ба 1981 шера бюджета ерригача ресурсай итт даькъах ийс дакъа дIаловцаргдола шерагара шерага дукхагIа хулаш латта социалистически боахамера хьачууха средстваш. ХIаьта бахача нахагара хьачуухараш налогаш а тIехьа лаьрхIача алхха 10 процентал кIезигагIа мара яц. Цунах латт советски бюджета башхало, дукхагIча хана бюджета доходни даькъа керттера хьаст бахача нахагара йоаха налогаш йолча капиталистически мехкий бюджета из принципиальни тара ца хилар.

Керда бюджет депутаташта йовзийташ, СССР финансай министра В. Ф. Гарбузова кертагIдаьккхар, из 1981 шера СССР экономически социальни дегIаахара Пачхахьалкхен плана проектага хьежа оттаь хилар а цо халкъа боахам дIахо дегIаахара, халкъа вахара материальни культурни боарам лакхбара, мехка оборона чIоагIъяра эша средстваш Iалашъеш хилар а.

Советски экономисташа тIаккхьарча шерашка белгалдоах СССР Пачхахьалкхен бюджета социальни лостам чIоагIбенна хилар. ТIа-тIа дукхагIа средстваш хьежаю духхьал юкъарчал доацаш бахача наьха вахара боарам лакхбарца ювзаеннача сферана меттел, цу е вокх боараме халкъа вахара хьал тоаделга Iалашдеча доакъошка а.

1981 шера халкъа боахаме еча ерригача вложенеех аханел совгIа ярaш промышленносте ю. Уж хьежаю керттерча даькъе цун базови доакъош — доагора - энергетически комплекс, металлурги, машинашъер, хими — дIахо дегIадоаладара. ХIаьта цунца цхьана плана тIа а бюджета тIа а лаьрхIа да промышленноста наха эша товараш хьаду доакъош кхыдарех сихагIа (4,2 процент тIаккхеташ) дегIадоагIилга Iалашде йоккхий ассигнованеш хьожаю яйтача, кхачан, дулха-шурий, бахача наха эша товараш арахецача кхыча доакъой материально - технически база дIахо чIоагIъяра тIадерзадаьча гIулакхашта. Цу доакъошта эша машинаш хьаяра хьожаю капитальни вложенеш 19,6 процент тIаккхетаргья.

ТIаккхет халкъа вахара хьал лакхдалар, бахача наха дарна тIа-тIа дукхагIа эшача кхачан товарашца Iалашбелга из дегIабарах тийша бола юрта боахам дегIабоалабарга дIайохийта пачхахьалкхен средстваш. Цул совгIа, из даькъа дегIадоаладара йоккхий ассигнованеш ю шоай средствашца колхозашен совхозашен.

Дикка средстваш хьожаю пачхахьалкхен бюджето бахача наьха вахара боарам лакхбара йолча централизованни мероприятешта — хьийгача къих мах дулга эргадаьккха тоадаре, дукха бераш долча дезалашта гIо дара, пенсионни Iалашo тоаяра, кхыдолча гIулаккхашта, цо торо хулийтаргья бахача наькъа реальни доходаш 2,9 процент лакхье.

Пачхахьалкхен ерригача бюджетин расходех кхоалагIча даькъал совгIараш социально - культурни гIулакхашта хьежаю — халкъа образовани, культура, укхацIено лорале, социальни Iалашo, къахьегамхой социальни страховани ма могга дегIаккхувлара. Цу средствай чотах хьалтъергья керда берий учрежденеш, школаш, шерлургья больничий сеть, чIоагIлургья укхацIено лорарa материально - технически база, 7 процент тIаккхетаргья пенсей дерригача тайпашта хьежаю ассигнованеш. ХьатIадоагIача шера пачхахьалкхено лургья 13 миллион болхлочоаи гIулакхерча саги санаторешка дарба дайтаран салаIаран мах боацаш а льготни хьалач а путевкаш, пионерски лагерашка салоIаргда 12 миллион бер.

Лакхехьарча Совето даза даргдоацаш лаьрхIад наха чубаха цIенош хьалдара йоккхий масштабаш 1981 шера меттел цхьайтталагIча пятилетка дIахорча шерашка а лакхача боараме лоаттаяр. Хоаш долча тайпара, Советски Союзе тIаккхьарча 25 шера шер-шера хьалъю башха дукхагIа - кIезигагIа йоацаш ши миллион квартира. ХьатIадоагIача шера наха чубаха цIенош хьалдара хьожае лаьрхIад укх шерарчул дукхагIа средстваш, кхы а 10 миллион совгIа сага чубахача фусамий хьалаш тоа а деш.

1981 шера плани бюджети ювцаш, СССР Лакхехьарча Совета депутаташа кертагIдоахар, США тIом хьоабе лоаш долча гIозарашен НАТО оалача империалистически блокерча царчарна тара уйлаш ярашен дунен халкъашта юкъера хьалаш кхохнальааш доллашехьа, керда советски бюджет, дIадахача шерашка а санна, къаьгга машара лостам болаш хилар. Американски конгресса вихалий палата кердача финансови шера йола тIема ассигнованеш 158 миллиарда боараме, вешта аьлча, чакхдаьннача финансови шерарчул 20 миллиард чIоагIъяьча хана. Советски Союза оборони расходаш кIезиглуш латт. Нагахьа санна 1976 шера, иттлагIча пятилетка хьалхарча шера, цу гIулакхагIа 17,4 миллиард сом е бюджете ерригача расходий 7,8 процент дахийтадале, 1981 шера, цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера оборона расходашта 17,05 миллиард сом е бюджета расходех 5,7 процент хьожадаьд.

1981 шера йола советски бюджет йизза бокъо а йолаш машара, дергдарий бюджет я ала йиш йолаш я.

Глеб СПИРИДОНОВ, АПН политически обо[illegible]

Iилмеи практикеи

КОАРТОЛИЙ КЕРДА СОРТАШ

Ерригача Союзе гулъеча коартолех 15 процент гаргга Белоруссе лу. Цунца цхьана, мехка из культура дIаювча лаьттаех кхаь даькъах цхьа дакъа дIадоаш коартолаши баьцадаараши леладеча Белорусски Iилма - тохкама института селенце сорташа. Цу культура керда сорташ хьалкхедара Iилманхоша беча балхах лаьца дувцилга АПН корреспондента Юрий Сапожкова дехарагIа дувц института директора СССР Пачхахьалкхен преме лауреата, юртбоахама Iилмай кандидата Николай Гончарова.

— Тха институт хьалъяьча 1957 шера дена оаха 13 коартолий сорт хьалкхедаьд Оаха доккхал лу тхоай Темпах, Ясенах, Вербах, Пригожах, кхыча сортех. Цу балхах тха института Iилманхой группа на СССР а Пачхахьалкхен премеш еннай.

ХIанз тхона хьалхашне латта декхараш да хIара гектара тIара эзар центнерага кхоачаш хьувкъам чуэцилга. Из, халахете а, кхыметтел дикагIа долча боахамашка а, кIанзарчоа шоза-кхоаза логагIа ба. Коартолех йоакха екъа веществаш — крахмал, белокаш, витаминаш, минеральни тухаш, кхыйола компонентaш дукхагIа хургйолаш къахьега деза тха. Тахан бархI тонн бийдача коартолех цхьа тонн мара сиъа веществаш хьаьлац.

Цул совгIа хьалкхеде деза нематодана — коартолех датача вIамигача нIанашта — моллагIча вирусни а грипко ви а леваращта кхы а чIоагIагIа дукхьала отта мотаргдола сорт. Цу тайпара йола универсальни гибрид хьалкхеара перспективни а аьттув бала меташ а хет сона доазол дехьарча лоалахошца — польски селекционерашца цхьанз гIулакх леладелга. Польски Iилманхой селенце сорташ хьувкъам лакха хулаш, нематодах а тайп - тайпарча вирусни лазарех а ца кхераш да. Бакъда, польски Iилманхоша белгалдоаккхача бесса, цар сортех крахмал кIезигагIа доалл. Иштта цхьана Iилманан тохкамаш дара никъ белгал баьлар.

Тха бувзамаш да Бонинерча (Кашалкински воеводство) коартолаш лелаеча Института болхлошца, царца цхьана тха безам ба тайп - тайпарча сортех дикагIа йола генетически белгалонаш хьа и къоасталь уж цхьа сорт а деш вIашагIтоха. Укх шера май бетта тха института цхьан питомнике хьалххара тохкамаш де доладаьд Рыси Тарпани яха сорташ вIашагI а техa, 1975 шера польски Iилманхоша хьалкхедаьча коартолий гибридашта.

Оалаш да, селекционера керда фу хьалкхеде астрономa керда седкъа хьабелла санна хала да. Из бакъ ца дича валац. Керда фу хьалкхедара 13 шу эш. ХIара шу гибрида вахаре тIеххьара хила iиш я, — е из цамогаш хуле, е селекционера лаьрхIар ца доалаш хуле. Масала, са аьттув баьлар «Кристалл» яха дика сорт хьалкхеде. ЛаьрхIача хиннача бесса 30 дика белгало йоалл коартолах, долла хIана дика да цун. Бакъда, цхьа хIама аьттув боацаш да дIайиллача цо «улл». Лаьтта леладераша оалача бесса «оагIош тalx»...

Тха болхлочо Демидов Янинас шийна хьалхашка оттадьр дика пайда бала меташ гIулакх да: вIашагIтехад Аргентине йоархI санна акха тIадоаьача коартолий цхьа тайпа культурни волча белорусски цхьан сортаца. Боча бIар миссел мара йоккха йоацача фордал дехьарча бурилгех дукха крахмали белоки йоалл, хIаьта цун керттердар—уж вIанехи коларадски чоашилгехи ца кхерилга. Уж белгалонаш йоккха йолча белорусски буьлбах дIатехача... Герга, даш сапла еш, тIера чкъор цецвалаал ваьрa долаш бола массехк бIаь буриаг - гибрид хIанз дIайийнай.

Пхи шу хьалха вIашагIъеллай «Белорусски фун коартол» яха Iилман - производственни объединеии. Цун декхар—коартола элитни материал хьалхкеен ду балхаш вIашагIтохилга. Тха институт цу объединенена керте латта учреждени я. Тха я тохкамаш ду йоккха полигон (70 эзар гектар оахан дола лаьтташ, царех 7100 гектара тIа коартолаш дIаюв), наа бола технически парк (46 массе тайпа трактор, коартолаш чуийю 10 комбайн, уж миссел хиш декха установкаш, кхыйола машинаш).

(АПН).

ИДЕОЛОГИЧЕСКИ БОЛХ ЭРГАБАЬККХА ТОАБЕШ

ХАЬДДАЧА ЛОСТАМАГIА ЛУ НАХА КХЕТАМ

«Идеологически, политико-кхетама болх дIахо тоабарах» болча КПСС ЦК соцам тIа къоастальй хIанзарча этапера парте идейно-политически кхетам балара балха перспективаш, лостамаш, актуальни декхараш. Къаьстта теркам тIабохийт из болх тоабара, цун эффективность лакхъяра.

Коммунизм хьалъяро дIадех советски наьха нравственни гIулакхашца, моральни сурт-сибатаца керда, кхы а лакхагIа гIулакх доагIаш хулга, цу тIа гIолла дакза даргдоацача отт общества берригача членашта кхетам балара гIулакх хаддакза эргадаьккха тоаделга.

Кхетам балара гIулакх да массе оагIорахьара дегIавена сағ хьалкхевар.

Политически балха тIа бурув тохара балхий МагIалбика управлене керттера моттиг лоацаш хиннай. ХIана а лоац партийни, комсомольски, экономически дешара системо.

Партийни дешаре болх беш я 5 школа: «Дуне эргадоаккха хьехам», «СССР Конституци», «Теорей практикан проблемаш», «ДегIаена социализм».

Экономически дешара системе болх беш я кхо школа. Цар программа я «Боахама механизм эргаьккха тоаяр» яхаш. «Социалистически яхь дегIайоаллар, къахьегамца коммунистически хьисапе гIулакх доагIаш хилар» яхача программагIа болх беш я 13 школа. Цу программагIа болх бу коммунистически къахьегама 8 школо а.

Берриге коммунисташ дешара тайп-тайпарча формашка чулаьца ба. Болх беча берригача 957 сагах массе тайпарча формашка дешаш 800 сағ ва.

ХIанз пропагандистски болх беш 62 сағ ва. Царех 22 сағ лаккхера образовани йолаш ва, хIаьта вокхар юкъера технически образовани я. Укх шера къона специалисташ оттабаьб из болх бе. Царех ба Л. Я. Келигова, Л. Я. Меркосва, Н. Немцов, А. Х. Котиев, В. Ф. Довейко, Ю. Д. Тонногубов, кхыбараш.

Дукхача пропагандисташа кхетамца ю занятеш, кIоаргга зланеш лу, шоаш хьехар практически балхаца дува.

Занятеш дика ю пропагандисташа Б. З. Козырева, В. Д. Блинова, А. И. Кускова, И. В. Янченкос, М. А. Левинас, И. А. Атаршикова, И. А. Галаева, кхычар.

Пропагандисташ шоай хаппахьа Iалашбу эшаш долча литератураца, программашца, цар шоай балха говзал лакхъю парте обкома политически дешара ЦIогIа. Царна кан-ханнахьа методически новкъостал ду КПСС МагIалбика горкома политдешара кабинето.

Бурув тохара балхий управлене партийни комитето тIахьожам лоаттабу занятеш яра эша хьал лоаттадара. Парткома членаш занятеш тIа хул, уж мишта кийчъяьй, мишта дIахьу хьож, занятеш дикагIа дIаяхьара хьехар лу.

Укх шера октябрь бетта хиннача управлене партийни отчетно-хоржамий собране теркам тIабахийтер политически, комсомольски экономически дешара системе дола кхоачамбоацараш дIадахара. Массане а цIенхаштта кхоачашлац дешара гIулакх, ледара кийчлу цхьайолча занятешта, лерттIа вIаштIехьъяхац семинарски занятеш.

Баьча тохкамо хьахьекхар занятешта кIезига теркам тIабохийташ болча наьха производственни балха тIа я кхоачамбоацараш хилар.

Методически совет гIерт дешара системе дола кхоачамбоацараш белгалдаха а дIадаха а. Управлене я вай хано дIадехараша ма аххара аппаратураца, плакаташца, макеташца, кхыча технически гойтарей материалашца кийчъяь кабинет. Цига ю хьохама занятеш, пропагандистаца дIа-юкха йовзийт опыт.

Тханцига бокха теркам тIабохийт политически балха. Цунна юкъе дакъа лоаца ва 30 агитатор, 12 политинформатор, 20 лектор, 10 докладчик. 1978—1980 шерашка йийшай 30 лекци, 50 доклад, 200 политинформаций беседей яьй. Уж ешаш пайда ийцар цаI долча политденах, тематически сайренех, хаттарийи жопийи сайренех, Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа хиннараш, производстве хьалхалаттарашии хьехамчашии, къахьегама ветеранаш хестабара еча сайренех, кхыдолча гIулакхех. Цул совгIа, оаха тхоайцига хьех КПСС обкома лектораш, республика яздархой, судей прокуратурай болхлой.

Идеологически балха тIа формализм ца хилийтара партком хан - ханнахьа хьож из болх мишта вIаштIехьбаьккхаб, идеологически балха бIухой отчеташца ладувгI, лектораштa хIара шера аттестаци ю.

Къаьстта теркам тIабохийт къахьегама кхетам балара. Берриге къона болхлой опыт йолча специалисташта тIачIоагIбу. Уж ба цар хьехамчаш а. Производственни дисциплина толхаьь цхьаккха а моттиг йитац ца ювцаш, доагIар ца деш. ХIаьта къахьегама кхетам луча керттера да хьехамчаша шоашкара луш бола хьоккам.

Шоашкара доагIа гIулакхаш кхоачашдеш я профилактика совет, хьехамчий совет, мастерий совет, новкъостий суд. Цу организацеша доккхий гIулакхаш ду дисциплина тоаяра.

Идеологически болх эргабаьккха тоабарца айхха бувзам болаш да социалистически яхь дика вIаштIехьъяккхар. Из доаш хаддакза теркаме лоаттаду управлене парткомо, болхлой комитето, администраце. ХIана аьлча, социалистически яхье котъяьккхачун къахьегама ниъса мах бар лоархIаме хIама да. Социалистически яхь гIулакхаца лоаттаеш я коллективе: из мишта лел гойташ, дикагIйола опыт йоаржаергйолаш, дIаэцаргйолаш. Отта а яь, йолаш я яхьа итогаш ярахаи моттиги белгалъяь йола условеш, материальни моральни стимулаш. Уж условеш цIенхаштта кхоачашъю.

Шийна чухь производстве лоаттиаь ца Iеш, коллективо яхь лоаттаю республике а СССР мехкдаьтта промышленноста Министерства а.

ХIара бетта управлене коа социалистически яхье котъяьннача буровой бригада сийна байракх урагIйохийт. Социалистически яхьа итогаш берригача звеношка мишта я гойташ хоза лайий хьалтох. ПрофессегIа дикагIвар сийлен Улга тIа язву. Социалистически яхь вIаштIехьъяккхарен из гойтарей кхыйола формаш а я.

Предприятерча гойтара агитаце социалистически яхь меттел вай мехка таханара политически вахар а гойт.

Дукха хIама ду коллективе сага духовни ганз, цун мировоззрени, уйлаш, тешам, образовани, сахкетам лакхбара. Из деш хьож саго цу духовни ганзах мишта пайда эц. Духовни ганзах практически пайда эцара де йиш мел яр ду оаха.

Бурув тохара балхий МагIалбика управлене 28 августа рапорт делар 10 пятилетка заданеш кхоачашъяь хиларах Оаха СССР-е эггара кIоаргагIйола скважинаш йовк. 8 бригадо 2 цехо, хIаьта иштта 415 саго коммунистически къахьегама ударника цIи лелаю.

Оаха тхоай декхар лерхI политико - кхетама балха эффективность лакхъяра тIехьа къовсам лоаттабарах, цудухьа эргабаьккха тоа а бу идеологически болх.

А. ЧИЛИЕВ,
бурув тохара балхий МагIалбика управлене парткома секретарь.

ВИННИЦКИ область. Кер-[illegible] дезз плаьад совгIа 350 тонн шекар цхьаьи бетта арахйийнаб Гонировски заводо. [illegible] района сиецилаш лелаераше шекар [illegible] хIара гектара тIара эггара дукхагIа продукци [illegible] тIехьи [illegible] социалистически яхь дIайоаржаяь инициатораш ба. КПСС XXVI съезда сийна къахьегама вахте а этта лаьтта леладерийи завода болхлойи коллективаца, доаш деннад шекар даккхара ха итт ди кIезига, заданел совгIа 850 тонн шекар даккха, аьлла.

Иштта корта болаш цхьана леладеча гIулакхах юххера а хьакулаш дар — хIара гектара тIара кIайча шекара 55 центнер.

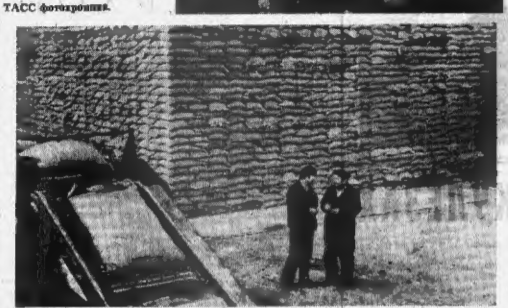

СУРТАШ ТIА: 1. Гонировски завода автоматически лини.

2. Кийчача продукце склад. Укхазара бIаьш тоннаш шекар мехка промышленнаци центрашка дIадахийтад.

А. ГОРДИЕВИЧА сурташ.
ТАСС фотохроника.

ДIАЙИЙНАЧА ХIАМАЙ ГУРАХЬЕИ IАЙИ ЙОАКХО Е

Республика юртбоахама производстве лоархIаме моттиг дIалоац гурахьа дIайийнача культураша: керттерча даькъе ялат лураш уж я.

ХIара шера тешшаме лакха хьувкъам кхебу дукхача колхозашеи совхозашеи. Масала, Сунженски района «Победа», «Путь к коммунизму» яхача колхозаша, «Шалинский», «Лермонтовский», цхьайолча кхыча совхозаша хIара шера юкъера лаьрхIача 30 а кхы дукхагIа а центнер ялат доах гектара тIара. Цун маIан фуд аьлча, из да, хьалха латтача боахамаша лаьтта леладара дешашка цIенхаштта хьожаш хилар, дерриге кхашкара балхаш шоай ханнахьеи дикеи чакхдоахилга.

Цхьабакъда, гурахьа дувча ялатий торонех пайда эцац республикерча дукхача боахамаша, цудухьа цига хьувкъам геттара лоха а хул. Шер-шера тIехьаюсараш, хIара гектара тIара 15—20 центнерал лакхагIа хьувкъам чу ца бахьаш йола колхозаши совхозаши массаза а цаI аш я. Гурахьа дувча ялатий хьувкъам вIалла магийта мегарг а доацаш лоха хул МагIалбика, Надтеречни, Веденски, Советски, Сунженски, кхыча районий дукхача боахамашка.

Хьувкъам лоха хилара керттера бахьан малагIа да аьлча, из да, тIехьадусача боахамий кулгалхошеи специалисташеи гурахьа ялаташ дIадера агротехнически правилаш кхоачашъелга Iалашца дар. Масанена а хоаш ма дий дика тоадаьча, хьалхагIа дIайийна кIал хинна лаьтта дика хьаьдеш йола культураш тIахника лаьтта, дика фу 6—7 сантиметрал тIийхигагIа доацаш дужаргдолаш гурахьа дIадийнача ялаташа тешшаме лакха хьувкъам лулга.

Культураш шер-шера хувцаш дIае езилга теркал ца дар бахьан долаш Надтеречни, сунженски, грозненски, кхыча боахамаша ялата жужелица лета хинна фу тоссаш соахка гурахьа дIадийна ялаташ кIал хиннача лаьтташки дIадийнад укх гурахьа. Цудухьа тоъал дукхача лаьташкарча ялатех лата мегаш я из кхераме зуламхо. Ялата жужелицо тесса дукха тIид гучабаьннаб «Минеральный», «Калаусский», «Грозненский шурий» № 1 йолча шурий совхозий. Грозненски района 1 Мая цIерагIча, Сунженски района XIX партсъезда цIерагIча, шьрачахьа дIадийнача веденски ялаташ тIа.

Ялата жужелицагахьара кхерам хIанз къаьстта боккха ба гуйра екъа а еиа дукхагIа йолча моттигашка гурахьа дийна ялаташ нийлха, хьалгаш заьлаа долаш тIадаьнна хиларах. Цудухьа къаьстта уйла тIаьххийтанза йргьяц ялаташкара хьал тоадергдола балхаш чакхдахара.

Цу кхеремоча чоапилга дукхала къовсам лоаттабара болх шоай ханнахьа дIабоалаьб дукхача колхозашеи совхозашеи. Болх дика вIаштIехьа а баьккха, гурахьа дийнача ялаташта обработка дIайолаяьй «Грозненский шурий» совхозе, Сунженски района XIX партсъезда цIерагIча колхозе, цхьадолча кхыча боахамашка. Халахете а, цу тайпара боахамаш дукха дац. ВIалла магийта мегарг а доацаш дIадийнача ялаташца обработка яра мело ю Грозненски, Сунженски, Надтеречни районий колхозашкеи совхозашкеи. ХIаьта МагIалбика района совхозашка тIадаьнна ялаташ чоапилгах лорадара цхьанкха хIама а даьдац хIанзалца. Цхьабакъда, ялатех чоапилг латара кхерам болаш хIана укх сахьате 2 эзар гектар гаргга я районе, хIаьта бехкала боалийта мегаргбоацаш малгобекски комсий совхозий кулгалхошеи специалисташеи зело йойяхь пачхаьалхенна чIоагга ве хургдолаш да.

Ялата жужелица тIадаца лоаттабеча къовсаме чIоагга пайдана да тIадаьннача ка болча ялаташта базудинаца цхьан гектара цхьа килограмм а ех килограмм а йолаш опрыскивани яр, хлорофосеи метафосеи смесаца хIара гектара цхьа килограмм а кхоачийташ опрыскивани яр.

Опрыскивани тхир Iодежачул тIехьагIа е еза.

Иштта датаккхаба деза, жужелицана духьала ялаташта гурахьа обработка яр пайданагIа хилар а. Гурахье а декъа хьагуча ца боаккхаши дIа ца боаккхаши бисача жужелици тIидо ялаташта Iайи лай кIали зулам де а бIаьсти ялалехьа уж хIаланде а тарлу.

Гуйрани Iани замалахьа юртбоахама культураштa зулам ду дехнаша. ХIана къаьстта а кхераме да уж дукхача шерашка тIаюргйолаш республика массе метте дIайийнача баьцашта.

Царца лоаттабеча къовсама опыт Iоалий ба йнига. Белгала аьлча, пайдана да дукхача шерашка тIаювлача баьцашта гурахьа хий дуллача хана дехкий Iургаш хица хьалдиккъар.

Гурахьа йийнача культураштa минеральни удобренешца ший ханнахьа подкормка яро, ялата жужелицах уж лораяро, цкъа дIайийнача дукхача шерашка тIаюлача баьцашта шортта хий лехкаро, хIаьта иштта дукха дийбача моттигашкара лехкий фу хоададаро республикерча лаьтташ леладерашка йиш хулийтаргъял гурахьа кхашка де деза балхаш дизза чакхдаха а 11 пятилетка хьалхарча шера ялатийи доакъарнийи лакха хьувкъам хьалкхебара чIоагIа лард йолла а.

М. УРМАНЧИЕВ,
дIайийнe хIамаш лораеча республиканск станце начальник, юртбоахама Iилмай кандидат.

ВЕНСКИ ПЕРЕГОВОРАШ: ФУД ЦИФРЕХ ЙОЛЧА ДИСКУССЕНА ТIЕХЬАШКА ЛАТТАР

— Центральни Европера герзашцара низаш гераш хилча а оагIоно кIезигдара хьакъехьара венски переговораш латтача укх ворхI шера вовзийташ вIаши гаргадоара тIадероадаь дола дикка конструктивни гIулакхаш даьд социалистически мехкаша. Переговорий цхьаккха аспект яц хIана барта дакха йиш йоацаш, нагахьа санна малхбузехьара державаш социалистически мехкех тIера ца де гIерташ хилча.

Хьаьцаргья вай, масала, ГДР территоре тIара ше цхьаьне тIема гIулакхаш тIара 20 эзар сағ, 1000 танк, дукха кхыйола тIема техника араликкхара даькъера Советски Союза инициатива. Из духхьал СССР дилла а машара тIехьа хиларагIа, из даим машара йоакхо еш хиларагIа даь хIама хинна ца Iеш, венски переговорашта ниъ бакхха а лаьрхIа даь хIама дар. Цу гIулакха лаьрхIа яр 1980 шера 10 июле социалистически мехкаша енна 13 эзар тIема гIулакхаш тIара сағ США а шийлоIамагIа ГДР территоре тIара араваьккхача 20 эзар сагал совгIа кхы а 20 эзар тIема гIулакх ду сағ СССР а тIераваккхарах йола предложенеш а. Социалистически мехкаша фактически тIаэц малхбузехьарча оагIон 1979 шера 20 декабре енна кIезигбеча США бIух йола предложени, хIаьта берриге кIезигбеш бола советски тIема гIулакхаш тIара нах 40 эзарнега кхоач. ТIеххьара, цу гIулакха лаьрхIа я хьалхара раунд йолаш социалистически мехкий инициативагIа бIуна дукхали хьакъехьара керда даннеш вIаши ялар а. Лоаца аьлча, социалистически мехкаш переговорий проблема конструктивно а айхха а делаеш хиларагIа а партнерий законни хьашташ лархIа уж кийча хиларагIа а хIанз хьахиннай герзашцара низаш кIезигдарах йола хьалхара соглашени оттаяра йола цIенхашттара а реалистични а кIийле.

Малхбузехьа болаш ба лакхе дийца социалистически мехкаша даь гIулакхаш пропагандистски маневраш я ала гIерташ бола нах. Цунах хIама хург ца хилар лувца деза а дац. Нагахьа санна тIеххьарча кхаь шера ФРГ американски бIуна 26 эзар сағ тIаххийтта хилар а, хIаьта Советски Союзо Центральни Европерча шийн бIуна чакхдаьннача итт шера цхьа салте, цхьа танк, цхьа самолет тIатеха ца хилар а лаьрхIача, къаьгга гуш хургда пропаганда ер а мелаш, тIема разрядка яра де доаш дараш дер а малаш.

Хьалхарча этапе кIезигбеча бIуи боарама хьакъехьарча деша Малхбузена хьалханна хьалхагIа шоаш лерхIаш хиннача лоархIамеча хIамашта тIерадовлаш, социалистически мехкаш дог даха бокъо йолаш дар 1980 шера 10 июлерча шоай предложенешта малхбузехьарча доакъошхоша конструктивни жоп даларга а хIанзарча раунде цар керттера низаш хьалхарча этапе советскии американскии бIу кIезигбарах йола соглашени оттаяра тIадахийтарга а. Хеталуш дар, малхбузехьарча оагIоно из болх дIаболабара духьала искусственни новкъарленаш уттаергьяц аьнна. Цхьабакъда, Венерча переговорий XXII раунде духхьал «социалистически мехкий предложени даькъала ювцарал» совгIа цо хIама даьзар. Цул тIехйоалаш яц из, вайна новкъа хете а, тахан а. Раунда малхбузехьара доакъошхой хьалха а санна тIагIерташ ба шин оагIон бIу дукхалга диллача Варшавски Договора аьттув болча оагIорахьа «диспропорци» йолаш бола яхаш, хIаьта советски лаьттарча бIуи даькъера керда даннеш шоашта ялар дIа а дех. Цар йоаха а йоах мишта: нагахьа санна советски лаьттарча бIуи хьакъехьара керда даннеш (эскарий, корпусий, дивизей организацеши структура, цар дукхал, и. кх. дI.) ца хуле, переговорашка прогресс хургьяц. Духхьал дIаьаргда вай: малхбузехьарча доакъошхой цу тайпара йолча, кIаьдо аьлча, конструктивни йоацача позице гIулакх толаме чакхдаккхара гIо дергдац. Хеталу, США а НАТО а хьадда дола гIозараш корта бола къамаьлаш ца де, ха дIаяхийта, йоагIаш йоаца керда даннеш яха, бIу кIезигбелга социалистически махкашта зене хургдолча тайпара ассиметрично чакхденнха гIерташ да аьнна.

Малхбузено переговорий доакъашхоех хьерчаю «цифровой дискусси», хоаш долча тайпара, латташ йола массехк шу да. ХьаIIакхаьчай малхбузехьарча доакъашхоша хIана этта хьал тоадара шаI мара боаца ниъ герзашцара низаш кIезигдеча зонерча оагIоний бIуи дукхагIйола дIакхайнаь даннеш нийса лархIари, вешта аьлча Варшавски Договорeи НАТО-и мехкий герзашцара низаш, хIара мехка цар профилеи структураи даькъера цхьайола башхалонаш хилар мара башха дукхагIа-кIезигагIа доацаш, вIаши нийса хилар къобалделгеи хилар хетаде деза ха.

Малхбузени поаменца гуш да социалистически мехкий предложенешта еча критика «аргумент» оалаш дола цхьаьниха хIама а. Из лотт, переговорий малхбузехьарча доакъашхошта хетачох, социалистически мехкаша могабу советски бIу кIезигбара боарам (20 эзар) хьалхарча этапе Малхбузено могабеча боарамал (30 эзар советски бIуи 13 эзар американски тIема гIулакхаш дерши) кIезиг-дукха зIамагIа хиларах. Цхьабакъда, из аргумент лоархIаме я ала йиш йолаш яц, бакъдолчоа духьалвала безам боацачо. ХIаьта долча бесса аьлча, переговораш еча хана 13 эзар американски тIема гIулакх ду сағ дIавигарах дола доаш хьоахадича, переговорий малхбузехьарча доакъошхоша герзашцара низаш кIезигдара деш дола доккха хIама лерхIаш хул цу цифрах. ХIаьта Советски Союзо ше ГДР территоре тIара 20 эзар сағ дIавигари цул совгIа тIема гIулакх деш йола кхы а 20 эзар сағ тIера ваккхарах еш йола предложени башха лоархIаме а доаца хIама да ала гIерташ я Малхбузе.

Венски переговорий XXII раунде малхбузехьарча мехкий викалаша еча хьалхарча выступленеша хьагойт социалистически мехкаша цIенхаштта барт бе, бIуи герзи кIезигдара а царна доазув оттадара а хьакъехьарча керттерча дешай даькъера шинна а оагIоно-тIаэцаргйола компромиссаш лаха, хьалхарча этапах йола соглашени сихха оттаяра гIо де безам болаш уж ца хилар.

Цунца цхьана къаьгга гуш да, малхбузехьара мехкаш НАТО чудоагIа мехкаш венски переговораш боккхача маьхе лоархIаш а, хьалхарча дешай даькъе ма хулла бартадаха гIерташ а. Малхбоалено телача предложенешта, сихха теркалдеш а дола, амма дерриге гIулакх юхадетта хIама СССР-ий кхыдолча социалистически мехкаши цифрай дешашта барта дакха ца тигар хиларах общественни миени тешае гIерташ хилар. «Цифрай дискуссеца» уттабеча кIура тIехьашка общественноста ховлуш да малхбузехьара мехкаш поаццеш вIаши гаргаоаргахьа а венски переговорех хьахулараш ховдамболаш хилийтаргахьа а цIенхаштта гIо баккха безам боацаш хилар.

Николай ЧЕРВОВ,
генерал-лейтенант.
(АПН).

«Интеркосмоса» гIулакхаш

ДОТТАГIАЛЕН ЦХЬАНА ГIУЛАКХАШ ЛЕЛАДАРЕН МАСАЛ

«Интеркосмоса» эмблема тIалаттача къаьгача байракхаша хозъяь я укх денош на цIи хеза Рампа — Гавана керттера улица. Укхаза, мехка керттерча выставочни павильоне, хьайийллай «Космос машарен прогрессен гIулакх деш я» яха экспозици. Из я цхьана яьча советско-кубински космически полета хетаяь.

Павильоне дIачувоаллача керттерча майдана лакхе тIалатт 23 шу хьалха сага космосе бода никъ хьабийлла эггара хьалхара Лаьттан искусственни спутник. Укхаза хьайийллача майдан тIа латт эггара хьалхарча советски космически кемаех цаI.

Здане фасад хозъяьй доккхийча сурташца: вела а кьежаш латт Юрий Гагарин — эггара хьалха Вселенне яха сағ, цун зIамагIа бола космически вежарий — кубинец Арнальдо Тамайо Мендеси вай Юрий Романенком. Экспозици хьайийллача дийнахьа йиш яр цхьана яьча полета доакъошхой укхаза бIаргаго, царгара автограф яккха, кулг лаца.

Укхаза уха нах хоза а хеташ хьеж выставка экспонаташка. Ер я эггара хьалха космосе яхача «Востокен». «Восходен» метта дIаоттача «Союз» яхача космически кема макет, ер я хIаьта космонавташ Лаьтта Iобосса космически модуль, ракетийи орбитальни станцейи кабинаш, космически меню образецаш, А. Тамайо скафандр... ЛаьрхIача стендаша дуац, космосе кемаш вIашагI мишта хоттлу, «Луноход-1» болх мишта бу, демонстраци ю «Луна-10», «Луна-16» салача автоматически станцей прототипашта, «Молния» яхача бузама спутника, итташ йолча кхыча космически аппараташта, прибораштa, инструменташта.

Выставка вIаццагIъелларащ — СССР а Кубе а Iилмай Академей Iилманхошеи специалисташеи — де мел дезар даьа советски космически техника историех из дегIавхарахи, «Интеркосмоса» программа керттерча этапех, советско - кубински экспериментех санъердаме а наьха теркам тIаозаргболаш а дуацара.

Выставка хьаелаш Кубе Республика Iилмай Академе президента новкъоста Вильфредо Торреса АПН корреспондентага аьлар:

— Укх экспозице вовзийт тха халкъо космос машаре караерзаяра керттера этапаш. Шеко йоацаш да нах выставкага хьажа чIоагIа безам болаш хилар кубински советскии космонавташа цхьана полет ярца дуъзаденна хилар. Тхо массава а доккхал деш ва, Латински Америкера эггара хьалхара космонавт тхоай мехкахо — Кубе халкъа воI Арнальдо Тамайо, социалистически доттагIалеи космонавтий дезала член хиларах.

Анатолий РУСАНОВ,
АПН соб. корр.
Гавана.

Iилмаи техникаи доазонаш

Керда «Волга» ГАЗ-3102

Цу автомобила хьалхара промышленни парти КПСС XXVI съезд хьаелла ди тIакхоачаш арахеца а серийни производство 1981 шу чакхдоалаш дIайолае а декхар тIаийцад горьковчаша.

Нагахьа санна дизайнага диллача керда машин ше дика хилар хьахьекхача «Волга» ГАЗ-24 модела яь модернизаци яле а, технически оагIонга диллача даймехка автомобилестроене йоккха котало я. Цун конструкце эггара лоархIамегIара керда элемент я низ тIакхетарца цхьана довгор кхоаш а йола форкамерно-факельни двигатель.

«Волга» ГАЗ-3102 форкамерно - факельни двигатель хIана арахецача балха боарам 2445 кубически сантиметр йолча ГАЗ-24 модела массезарча йиъ цилиндр йолча двигатела дукхача оатхалий база тIа латт. Цун низ 105 говра низал лакхагIа хургба хьалха 95 мара ца хиннача. Цунца цхьана довгора эксплуатацонни расход 10—18 процент кIезигъяьй, хIаьта араухийтача газех йоакха токсични компоненташ дукха ха йоацаш вай мехка тIанийцача низтIкъалча нормашка хьежа я — лелача хана цхьан процентал тIехьялац углеводород, хIаьта баьсса болх беча хана цхьан процентали ах процентали соьялац.

Цхьабакъда, ГАЗ-3102 из смесь игара процесс нерда а йолаш бола керда двигатель хинна Iац. Дукха хIамаш даьдар горьковски конструктораша машина эксплуатаци яра кхерамале лакхъяра. Цу тIа оттаяй вIаши ювзаенна йоаца шин контурни привод йола хьалхашкарча чархий дискови тормозаш, тIехьашкарча тормозий привода гидравлически контурерча ювчала даалене регулятор. Цо тIехьашкарча чархашта блокировка хилийтац торможени йолча хана, ха а хьакхийтац е лужа а лужийтац.

Пассивни а активни а кхерамзле чIоагIа совйоаккха хьалхашкарча сиденеех йоаххача инерционни тIехкараша, галогенни лампаш а йоакхаш йолча фараша, цIеж етта ювчал йолча фарай кизташ цIендерга, кхерамеча зонера хьа а яьккха тIехьашкарча сидене букъ тохача моттигах елача бензобако. Дерриге а лаьрхIача ООН наьхъашкарча болеиа кхерамаленна йолча Европейски экономически комиссе дIадехарашка хьежжа я «Волга» ГАЗ-3102.

Лакха экономичность, йоккха кхерамале, зIамига токсичность хиларал совгIа, цу марка традицега хьежжа яхара ха йIаьха хургья цун. Несущи кузови болх беш йоакха ха дIахо йIаьхъяра, из коррозех лораяра гIулакх тоадара эггара чIоагIагIа мукхоаш йолча элементашта «Тектил» яхача мукхах лораеча составаца обработка ергьи, хIаьта кузова къайла волосташ пенополиуретанах хьалъюзаргья. ЧIоагIагIа низ болаш хургьи хьалхашкарча подвеска элементаш, передачай коробкаш, хIаьта ерриге а лаьрхIача автомобило капитальни ремонт ца еш болх беш йоакха ха 300 эзар километргара 350 эзар километрга кхоачаеш йIаьхъяьй.

Машина арахьарча а чурча а оформленена хинна хувцамаш габаритташна а кхачад: ГАЗ-24 нийсйича 225 миллиметр йIаьхагIа а 4960 миллиметрга кхоачаш а я из, шорал 46 миллиметр тIа а кхийтта 1846 миллиметрга кхоач. ерриге хIамаш йоакхаш лаьрхIача 30 килограмм тIа а кхийтта 1450 килограмм я масса. База ше хиннар йитай — 2800 мм.

ГАЗ-3102 массал сахьата 150 километр, йолаелча 16 секунда 100 километрга кхоачаш сихлу городе лелаш (города хьалашка бу двигатело болх эггара экономични йоацача режимагIа) 100 километр еш доагора 11.6 литр йоагаю.

Лев МАРЬИН.
(АПН).

Кампучийски халкъо дизза хьаллоац мехкара революцонни Iаьдал, хIаьта из вIашагIхкийттача Къамий Организаце шийн бокъонца вакал санна а лоархI цо, — аьннад дукха ха йоацаш Пномпене хиннача дукхача наьха митинге дакъа лоацараша (сурта тIа). Кхо миллион кампучийцаш боабара бехке йолча зуламеча полпотовски клика цхьаккха бокъо яц кампучийски халкъа векал хинна ООН-е къамаьл де — цу тайпара я мехкарча берригача бахача наьха уйла.

Б. КАЛАШНИКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

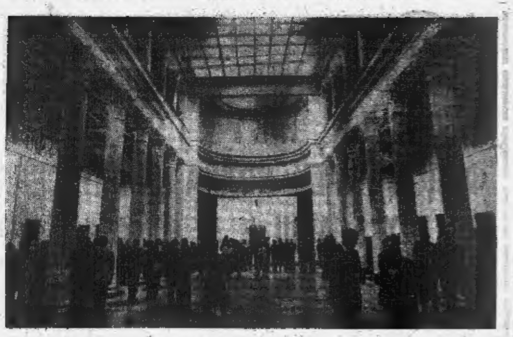

«ГИЗЕЛЬ-ДЕРЕ» — ДЕЗАЛА ПАНСИОНАТ

Вай мехка я цхьан хинна дарба доле а салаІейтара а 2 миллион сег совгІа бола къахьегамхой цар дезалхойи тІаьцаш йола 14 эзар санатори, профилакторе, салаІара цІеи бале, кхыдола унахцІено тоалэ учреждени.

ІІаьла дукха ха йоаццаш а тІехьа вай деррига салаІара цІенойи пансионаташи керттерча дакъе кхийнача наха ориентаца йолаш яр, дезалаша салаІаре кІезига зеттуш а болаш. ХІанз укх сахьате берашца а долаш бола дезал салаІадала йоалаш йола мукъагІа а 300 совгІа эттара дешагІа тоалэ йола здравница.

Цу здравницех цаІ — «Гизель-Дере» яха пансионат (перевод йича из да хоза чІож) ул Сочи яхача города — курорте гаьна йоацаш Кавказа ІаьргІена форда йистерча ловкан хии атагІа.

— Тха пансионат дІахьа я дарбеш климатически хьалаш дика хилара. — дувц цун директора Куемжиев Константина. — Гизель-Дере яхача хин атагІена кхаь сагІорахьара мух тІа ца байташ летт ЗІамигача Кавказски дукъа лоамаш. Кхьаметтел ахкан эттара дІайхагІа долча беттаашка а хоалац уахаза къулбехьарта климата йоахал. Лоаман фо, субтропически баьцовгІаш, дегІо ма лов йола климат...

Здравница йиллай 1932 шера вагарххоаша салаІейтара. 1960 шера хилар цун дика йоахо ел бола шефаш: Курчатова цІерагІара атомни энергетика Московски институт, Ленинградски электроприборий завод. Малхбузей-СибарегІен машинаькъа управлени. Цар гІоица укхаза хьайнир массехк мерда дика тоаль корнус.

Дезало салоІилга массане а цхьатарра лерхІаш хІаьа хац. Хеташ да берашца хилча дика салаІа хала да дьина; цар йоахо е езаш хул. Профсоюзаш гІерт наха из проблема къоастайра гІо де. Шоай дезалашца салоІаш бериі хьашташ тервал а деш, «Гизель-Дере» реконструкци яьй корпусашта, хьалй бераштa ловза площадкаш, тайп-тайпара аттракционаш. Хьайнийлай «Ромашка» яха берий клуб, опыт йолча хьехамхоша бІарг локкхарболаш цига дита йиш я дай-ноаной шоай бераш. Столове къаьстта меню я бераштa оттаяь,

Дайнахьа а бус а болх беш я медицински пункт, цига ба кхийтарашта бола лорел совгІе педиатраш. Пансионате я массажни пергаш еттен кабинеташ, финскі баня, дика тоаль спортивни площадка, йоккха зрительни зал а библиотека а йола клуб.

ЖІаьхий да здравница баьцовгІай дуне. Баьццарча зона майда цахаддеш дегІнухаш латт. Дукхьал карарча пятилетке егІай пансионата паркe 800 гаргга гаи 1000 тІех кІотарги.

Кхоане дика хургья здравница. Гаргтарча ихе шера хьалтье лаьрхІад 250 моттиг йола кхоь керда пхеза вІаштІаргьль корнус. Болх бе йолалургья форда хий а чудолаш йола Іай лувча йиш хургйола наьк ду бассейн. хІаьта ишта керда столови 1000 моттига лаьрхІа зрительни зал йола клуби.

Шерагара шерага дукхагІа хул «Гезель-Дере» оалача пансионате салоІаш бола нах: дукхьал укх шера салоІаргда укхаза 25 эзар совгІча саго, царех дукхагІа бараш бераш а доаладеш баьхка дайи ноанойи хургба.

...Дезалаша салаІар наха тІа-тІа дукхагІа мерзлуш латташ хилaрагІа, здравницаш а дукхагІа хул. Укх шера цар чуэцаргва 115 эзар саг, хІаьта гаргтарчарча ихе шера — 140 эзарнета кхоачаш.

Владимир ПЕРМЯКОВ,
АПН корреспондент.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ИСПАНЕ ЖИВОПИСЬ

МОСКВА. А. С. Пушкина цІерагІча изобразительни искусствай Музее хьайнийлай XVI—XIX бІаьшеренашкарча испански живописа шедеврай выставка. Уж я Прадо яхача мадридски музее гулъяь произведенеш.

Экспозице свйлахь-боккхача мастерий — Эль Греко, Гойя, Веласкеса, Сурбарана, Мурильо, кхычар 30 совгІа произведени я.

СУРТАШ ТІА: 1. выставка цхьан зале.

2. Франсиско Хосе де Гойя «Зонтик» яха картина.

А. ЧУМИЧЕВА суртеш.

ТАСС фотохроника.

Лора хьехамаш
ФУ ХА ДЕЗА ТУБЕРКУЛЕЗАХ

Туберкулез инфекционни (дІа-юха дувла) лазар да. Из хьоаду шоаш йолчул ээарзза йоккхагІа хетийтача микроскопаца хьежача дитхьача гІажилга хьисапе йолча микробаша, цудухьа оал цунах «туберкулезни гІажилг». Ше нийсъеначa моттиге яха низ ба цун. Цо дукхача хана лоа шелал, йовхал, лаьтта, тІаьдача, фо кІезига чудоагІача пожешене, улице тІарча демийла нийсъелча а ях.

Маьлха зІанараш дукхьал тІанийсьелча, туберкулезни гІажилгаш массехк сахьата яйя дІайоал. Сага а хьайба а организме царка дика гонахье корайоагІаргья. ЧІоагІа ева йолайла йиш хургья, клеткаши тканеши хІалах еш а ерригача организмана во Іаткъаш а йола дохьаж доалла веществаш хьа я сш.

Туберкулезни гІажилг сага организма чуьяча, цига дукхьале нийсъяларагІа дукхогІча дьакъе яйя дІайоал, нагахьа санна ца йовш йисача а чІоагІа низ бехе хул, цудухьа саг цамогар ца кхеташ вус. Уж кера чуяха массаноа саг хилац цамогаш. Туберкулезах цамогаш хилара, палочкаш кера чуялара факторал совгІа укх тайпара фактораш цхьан нийсъялла еза: атта цамогаш хила тарлуши гІажилгаш кора чунийсъеннача хана организм низ бехан хилар. Организма чу туберкулезни гІажилгаш нийсъенай нийсъенивац ховргда Пиркен Манту яха пробаш йича. Нагахьа санна гІажилгаш кера чу йолаш яле, уж пробаш «положительни» хул. вешта аьлча цІе кІаьд боалл туберкулен техача а марцхилг дийнкача а моттиге, е туберкулен кІоаргга цІийх чудахийтача моттиге цІока цІийлу. Кагий бераш кІезига хул лазар лете, амма 15 шу доалача хана 66 процент болча наьха положитольни хул Пирке реакци. Кхийнача наха юкъе 90 процент гаргга нах инфицировано ба. Нагахьа санна саг ваха везаш бесса ца ваxе, низаэлица наб ца йойя, чІоагІа кІаьллуш болх бойя, дукха гІаьле увас, боарамал совгІа маларш меле, организма лазара дукхьала оттара торо лоіжу. Цудухьа туберкулез хьаьхеттаашехьа цамогаш хул ко. Гуш долча тайпара, туберкулез кхийттад аьнна цамогаш хилац саг.

Туберкулезо толхаю хьалхагІа пехкаш, тІехкаш, кхыйола органаш. Туберкулезни гІажилгаш наха йоаржаераш наьха тугашна уж шоай кер чура араухийта туберкулезах цамогаш бола нах ба. Цамогаш йола саг гІажилгаш йоацаш а хила йиш я — цу форма «къайлагІа» оал. ДукхагІа долча дакъе, цига моттиг нийсъелча цамогаш болча нахагара дала зулам дац могашбараштa.

Сага организма чу йолх туберкулезни гІажилгаш са доахача моттигашка гІолла. Унахо кхайкавича, цуига Іиршинг даьлча шодий, туга, кхыча тІоадала микробаш а йоахкаш дола цицхаш унахцІенача наьха мераІургашка, бага даха тарлу. Цигара пехкашка гІоргда.

Лазар сагагара сагага далара кинъ: унахочо лелаеш йола хІамаш (кулгех хьекха гата, мерех хьекха йовлакх, барзкъаш, пхьегІаш, книжкаш дукхагІа йолча хана туберкулезни гІажилгаш йоахкача туга, шодий, кхыча тІоадалий цицхаш кхийтта хул. Нагахьа санна унахцІеначa саго цу хІамах пайда ийбойя, цунна туберкулез дІадала тарлу.

Лазар дезага гІолла сагагара сагага далар: унахочун туг лаьтта, цІенъюкъе Іоцежача из докъалу. тІаккха демийца фета дарга. Цу тайпара дом бовлле фо керо чуухаш хилча сага лазар хьаларга. Нагахьа санна туберкулезах цамогаш волча саго цІагІа дезала юкъе а коллективе а гигиена правилаш нийса лелайойя, контактни а гІалаьий а инфекци ххераме яц. КІезига моттигаш яц туберкулез ха яхача нахагаре унахцІенабараштa дІадухлаш. Уж цамогаш бий ца ха а тарлу, кІезига кхайкавирал совгІа хІама хилац цар гучадоалаш, цунах а бронхит лоархІаш хул. Бераштa гІулакх дераш ха яха нах болхо певалашна чІоагІа хьожаш хила деза уж цамогаш бе-бац, юкъ-юкъе тохкамаш а дайташ.

Кхийна нийсвенна вола саг цамогаш хилара юккьанцара белгалонаш кІезига зелуш хила йиш я: сиха кІаьдлуш хилар, гІелвалар, бус хьоцар дувлар, дуача хІаман чам бовр, низ бохар. Уж ерригa белгалонаш сага туберкулез доацаш хилча а хила тарлу, амма нагахьа санна уж гучаьвнале, шиймагІа унахцІено миштай хьажийта беза саго лораш, къаьстта нагахьа санна цу ерригача белгалонашта юкъ-юкъе кхайкавелтех сарахьа температура дахклулгех тІанхете. Цхьайолча моттигашке лазар хало долалу, температура 38 градус хуа, тугаш а доахаш кхайкаву, бус хьоцар дувл. кер чу лазар увтт. Ништа хила тарлу лазар пехкашта массазара воспалени, кхыйола пифенцеш хилча а, амма из туберкулез дий хьажийта беза лораш. КІезига моттигаш хилац лазар тугаца цІий а дувлаш е багагІа гІолла а мерех а цІий а долалийя гучадоалаш. ДукхагІа йолча хана из туберкулез белгало а цхьабанъда, ха деза, багагІа гІолла цІий кхыча лазарах цамогаш хилча а аха йиш йолаш долга.

Туберкулез кхийтта хилар ханнахьа гучадьалча, хІанзарча ханарча дарбал методех пайда а кибеш<дарба дина. Цу лазарах боккъонца вераш. Ништа дарба деш толамца пайда яйбу антибактериальни препаратех: стрептомицинах, тубазидах, фтивазидах, паскaх, кхыярех. МоллагІча методах дарбе деш хилча а чІоагІа лоархІаме да лоро оттаяь режим нийса лелаяр. Молкаш лоро яххача тайпара хан-ханнахьа мела еза, аІалла юкъ-юкъе а ца йолийташ 8—10—12, цкъаза 18 беттага а кхоачаш йолча йІаьххеча хана.

Цул совгІа, еш хул искусственни пневмоторакс (плевральни полосте фо чудахийтари брюшной полосте фо чудахийтари). Массехк бетта медикаментаца дарба даро эффект ца луш моттиг нийсъелча, унахочоа могаду хирургически дарбе дайтилга — цехка лазаро толхадаь дакъа е ерригa пехк дІаяккхийтар.

Паччахьалкхено Іалашдаьд туберкулезах цамогаш болча наха мах боецаш дарба деларa. Туберкулезах цамогаш хинна къахьегамхо 10 беттага кхаччалца йолча хана къахьега могаш ца хилара листоках ахча а телаш балзах мукъа ита йиш я. Шерага кхаччалца йолча хана мукъа лоаттадy предприяте е учреждене цун должность.

Нийса хургалцер сага унахцІенон йоакхо е езераш дукхьал унахцІено лоралра учреждениеши медицински балхахойи мара бац аьнна хийтача.

Шийна туберкулез ца хилийтара, ден-дийна шийна унахцІено чІоагІъе декхарийла ва хІара саг: спорт, производственни гимнастика е, организм халонашка яккха, къахьегама, кхача баара, салаІара режим нийса лелае, шел ца вала гІерта, корта бохабу малари гІаьлен тІех ца даха.

Шерагаре шерага кІезигагІа хулаш латт вай мехка туберкулезах цамогаш бола нах. Цу лазарах цамогаш ца хилийтара эттара доархІамегІа йола метод я БЦЖ оалача вакцинаца лазарах лораву маьхий деттар. Вакцинаш геттара эффективни хилар гучадьяннад. Уж маьхий дийтта бераш уж ца дийттарел 7—10-зза кІезигагІа хул туберкулезах цамогаш. ТІехьарча шерашка кхийнеча наха вакцинаци ю уж мелла ха аьнна бале а, туберкулинови пробана отрицательно реагировани ея бале.

Медицина дегІаахаре кІаьнзарча ханарча этапе туберкулезаца лоаттабу къовсам воалкаве хилар цун къаьсттача свойстваех латт. Цун гиша болх боаллаш йола башхало я ца хинначa сага цхьа юкъ ийлалца йолча хана цу цамогаш вий а ца хойташ туберкулез дегІадоагІаш хилар. Цудухье дукхача наха лазаро пехкаш дикка толхаьккха хана, эффективно дарба де йиш йола ха йІехьъялча хов шоаш цамогаш болга.

Туберкулез хиннача хана, юккьанцарча стадe ца доачa хана саг цамогаш волга хайча, хІаьта волче, ерригача дарбан мероприятеех толамца пайда а нийцача, лазар котдалийтац, из халача формага кхачийтац.

Советски Союзе хьадаьд туберкулезах нах цамогаш хилар ханнаьхa гучадаккхара мел яша хьалаш. Туберкулез гучадоаккхача керттерча методех цаІ я шерра рентгенофлюорографически тохкамаш дар. Цу тайпара тохкамаш деш хилча рентгена зІанараша зе дац, хІаьта организмана цхьаккха отрицательни влияни а яц.

Бераштa лхы тохкамаш ду — царна туберкулинови пробаш ю, цул тІехьагІа царех цхьадараштa рентгеновски тохкамаш ду.

Социалистически общественча хьалашен вай медицински Іалам даьхача толамашеи йиш хилийтай укх тайпара дехар хьалхашка оттаде. Гаргтарча хана нагтахьа мара ца нийслуш дола лазар деш туберкулезах нах цамогаш хулга кІеззгдар.

Туберкулезах саг цамогаш хинна хилар ханнахьа гучадаккхара медицински балхахошта хьинаре гІо де дезаш ба бахь нах. Цу гІулакха де дезараш поактически геттара кІезига да. Цкъа-дале, моллагІча лазарах цамогаш хилча лорга вахаpш цо яхар дари. ШоазагІа-дале, шера цкъа предприяте, дешара заведене, поликлинике, профилактически рентгено-флюорографически тохкамаш дайтар. ХІара хІаман уйла еш вола саг декхарийла ва ца лоархІаме гІулакх чІоагІа пайда боалаш хиларех шийт дейл, лоалахой, шийна цхьаьна болх беш бола нах дІаяххетабар. Цхьабола гоаждаваш осмотре ца бихка гІерташ ба, юош унахцІена а ба цудукха цига аха безаш а бац аьнна хеташ. Эхьто хьахьекхад, тохкам ца бийта гІертараштa юкъе цхьабараш цамогаш болаш хилар, ву тІа а туберкулез халача формага кхоачаш сихденна а долаш.

Уж совнах чулоацаш туберкулеза дукхалара мероприятеш толамца чакхйоахадургья дукхьал общественни, боахама, профсоюзни организацеш, къахьегамхой депутатий Советий исполнительни комитеташ, промышленни предприятий, колхозий, совхозий актив цу гІулакха юкъеоза вІаштІехьдоале.

ХІара кулгалхо декхарийла ва чакхйоахаш йолча цу мероприятей лоархІам дакха хилар чхетаде а шоай болхлойи гІулакххойя тохкамаш деча гІабоагІилга Іалашде а. Рентгеновски тохкамах чакх ца воалаш республике цхьаккха а саг хургвоацаш вІаштІехьдоаккхаргда вай гІулакх.

К. КОВЗЕВА,
лор.

КЪАХЬЕГАШ БА ДЕШАРХОЙ

ГаьннацІи хеза, хьинаре къахьегаш я Сунженски районе № 1 йолча Ассиновски юкъерча школа дешархой производственни бригада. Тхьаь кхоалагІа шу да цу бригадо ХХ-ча партсъезда цІерагІча колхоза кхашка болх бу.

Укх аьхка, дешара шу чакхдаьнначул тІехьагІа, колхоза кхашка, сомий бешамашка, кхьчагІа балхашка арадаьлар 302 саь. Дешархой итт звено вІашагІъелляр: «Солидарность», «Олимпийский», «Факел», кхыяраш. Бригадана кулгалде хьожайир ворхІлагІча классера дешархо Зыгина Галина. Из къахьегама тІера, ловкъосташа лоархІаш, дешархой дика бовзаш ...

Бригада членаша оасар дора юртболама культурашта, хьанкІашта хий дехнар, хьайбашта доакъар Іалашдора, чамІашкатодар, опыт йолча механизаторашца цхьана лаьттаць оахар, юртбахама техникана ремонт йора, кхыдола балхаш доре. Укх аьхки бригада членаша оасар дир 86 гектара тІа дІайийнача томаташта, кабуца, моркована, мибачнашта. Цул совгІа, дешархоша дакъа лоацар гурахьа ялат чуэцача а. Цар ловкъосталаш цІен а дaь 4070 [illegible] дІаоттадир. Ялат чуэцача къаьстта дика болх бир Р. Дукаевас, Н. Гапоновас, кхычар.

Бераша механизаторашца цхьана чІоагІа раьзе а долаш болх бора колхоза кхашка. Уж Іоналора ева тракторашa, комбайнаш, косилкаш лелае. Дот раьзе а долаш уж Іомабеш вар тракторни бригадена кулгалдеш вола Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета депутат Няюнов Владимир Іванович.

Колхоза дикка пайда луш гІулакх да саллараш леладелга. Салараш леладе лаьрхІа вІашагІъеллача бригадана керте латт цу балха опыт йола В. Маменко. Саллараш кхаба дитта комарий гІа кхуьхьаш, уж латта моттиг цІенъеш хул бригада членаш а. Берий ловкъосталаш колхозахой вІаштІехьадьлир мах болча бийзали 600 килограмм района приемни пункте дІачуяла. Саллараш кхоабача хьинаре къахьегаш хилар Мишенко Сергей, Лепсейно Сергей, кхыдола бераш.

Баьцадаараш лeладеш хиннача бригада членаша помидорий, нарсий, кхыча культурай 63 тонн чуийцай. Дешархой производственни бригада членаша укх шера колхоза кхашка, бешамашка, кхычахьа баьча балхах 19 эзар сом ахча даьккхад.

Дешархошта уллув хинаб хьехархой - хьехамчаш: Рыбалкина Валентина Ивановна, Федорова Нина Александровна, Рудак Галина Дмитриевна. Цар Іомабаьб дешархой къахьегам беза, юрта боахама тІера хила.

ГуйрeН балхий сезон чакхъяьлча колхозе хилар «Хьувкъама ди». ЧІоагІа бегаме чакхдаьлар из цІей. Колхоза правлене балха хьинаре къахьегаш хиннача дешархошта совгІаташ делар. 100 совгІа дешархо путевкаш а енна Каспийски форда йисте салаІа вахийтар. Ишта массехк бер колхозо еннача путевкехІа Іаьржача форда йисте уллача «Артеке», «Орленке» даха хилар. Цул совгІа, 10-ча классерча дешархошта комсомольцашта Макаренко Таняна, Доронин Коляна, Мишустин Сашана, Бунеева Оляна туревла городе Волгограде баха путевкаш елар.

Ассиновски № 1 йолча юкъерча школе дешархой производственни бригада вІашагІъеллар а цунха кулгалдеш яр а классех школе боацаш врахьей беча балха организатор Семисенова Надежда Яковлевна я.

— ЧІоагІа раьза да тхо дешархоша колхозе беча балха. Бераш къахьега Іомалу производственни бригаде, бокхагІчар хьадаьчун хам бу. Школа йистенкхачул тІехьагІа царех дукха бараш механизатораш, лаьтта лелабераш хургба. Колхозахой а чІоагІа гІазбаха ба къахьегама тІера йола шоай тІехье хьалкхуьш, — яхаш дувц Надежда Яковлевнас.

Ассиновски № 1 йолча юкъерча школе пенаца хьалтеха йоалл дешархой производственни бригадо къа миштa хьийгад дувцаш йола стенд. Дукха совгІаташ тийнад бригадена, ВЛКСМ обкомо карара кара тела цІе байракхаш, ВЛКСМ ЦК вымпел, РСФСР-ен Нохч-ГІалгІай АССР-ен просвещене министерствай дукха грамоташ, иттазза ВДНХ доаньяшхо хиняй. Из дерриге а хьахьоч стендо.

Къахьегама тІера, юрта боахаица буезам болаш дешархой хьалхебу Ассиновски № 1 йолча юкъерча школе.

А. ПЬЯНИКОВ.

Поэзе сайре

Хоза кийчдьяр укх денолка Новогорски яхача юртара культура ЦІа. № 7 йолча библиотека филиала балхахоша кийчъяь укхазо чакхйоаккхаш яр цІи хеза волча нохчий поэта Мамакаев Іарбена хетаь йола «Мамакаева произведенеш эшар» яха поэзе сайре. Хоза яр «Сьездагара съездага — ленински някъагІа», «Вай республика лядархой произведенеш» яха книжкай выставкаш.

Укхаза баьхкабар поэташ Арсанукаев Шейхи, Рашидов Шахид, Эдилов Хасмахьмад, Джамалханов Зайнди, иллиалархо РСФСР заслуженни, вай республика халкъа артист Дагаев Валид, кхыбараш.

Мамакаев Іарбе вахара а кхолламна а лаьцца дувцаш къамаьл дир Арсанукаев Шейхе. Цун стихотворенех кийчъяь монтаж гайтар Новогорски юкъерча школа дешархоша.

Хььшаша а фусамдаьша а а йийшар Іарбе партена, Даьхена, Октябра, Ленина хетаяь стихаш, дийнар поэтах лаьца шоашта дагадоагІар.

Дагаев Валида дІаала лар Мамакаев Іарбе дешаех даькка иллеш. Цул совгІа, цига гулбеннарашa даьгьала йийцар дукха ха йоацаш 50 шу даьнна поэт Арсанукаев Шейхи, цунна делар мах бола памятни совгІат.

Сайре чакхьяначул тІехьагІа а дукха ха яьккхар хььшаша а фусамдаьша а къаста ца могаш. Къаста ха хьатІаэттача фусамдаьша каст-каста шоайгга хьоашагІа ухийла дийхар хьашашка.

Х. ЖАПАРОВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

13 НОЯБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.30 — Іуйранара гимнастика.
9.15 — «Шоаш дола моттиг хьайзайта, зурналчаш!»
9.45 — «Клоуни борецо» яха художественни фильм. Иштеъьлча — пердадараш.
14.30 — Кердадараш.
14.50 — Документальни фильмай программа.
15.45 — «Къоаал» яхача хореографически ансамбла концерт.
16.10 — Н. Погодин. «Ленинах йола трилоги».
16.40 — «Шахматни школа».
17.10 — «Орленок» яхача телестуде концертни зал.
17.30 — «Миллионий ленински университет».
18.25 — Мультфильм.
18.40 — «Тахан дунен тІа».
19.05 — «Оптимистически трагеди». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.45 — «Фу? Миед? Маца?». Телевизионни викторина. Иштеъьлча — «Тахан дунен тІа» яха информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачай программа.
8.05 — «Вай беш».
8.35; 9.40 — Природоведени. 4 класс.
9.05 — «А. Грин вахари произведенеш».
10.00 — Іилмай-популярни фильм.
10.10 — Къамаьл ю испански меттала.
10.40; 11.40 — Юкъара биологи. 9 класс.
11.10 — ПТУ дешархошта. Астрономи.

Студенташта - заочникашта.
12.10 — Лакхера математика. 2 курс.
13.25 — Іилмай коммунизм.
14.15 — Подготовительни отделений ладугІархошта. Математика.
14.45 — «Сийлахча хувцаркхочун къайле». Субтитраш йола художественни фильм.
16.05 — Документальни фильм.
17.00 — «Халкъа депутатий советашка» (нохчий меттала).
17.20 — «Кинокаьбарк хьамкиор».
17.40 — КПСС XXVI съезда накъаделхаш. «Дог гІоздеш болар» (гІалгІай меттала).
18.05 — «Нохч-ГІалгІайчу гІолла».
18.25 — «Шун дехкарегІа». Концерт (гІалгІай меттала).
19.00 — Футболах йола СССР чемпионат. «Зенит» (Ленинград) — «Динамо» (Киев). Перерыве — «Бийса дазъелла хийла шун, бераш!»
20.45 — Н. Римский-Корсаков. «Шахерезада».
21.40 — «ТІехьара ахар». Телевизионни художественни фильм.

8.25 — «Оптимистически трагеди». Художественни фильм. Иштеъьлча — пердадараш.
14.30 — Кердадараш.
14.50 — «Мамара Дефоредунен Совета 50 шу даьарга». Документальни фильм.
15.10 — Хьа ленински библиотека. «Паччахьалкхен революци».
15.40 — Д. Шостаковича цІерагІча квартета.
16.10 — Къоначь спортсменаш йоцаха аре.
16.40 — «Подмосковни вІашагІкхетараш».
17.10 — Фильм йолча хьехамагІа. «Мастерий город». Художественни фильм.
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — «Ткацк».
19.30 — СССР халкъа артистка И. Танченко дІаалкх романсаш.
20.00 — «Къахьегама сийлахе байракх лелабераш».
20.15 — «Кхарана байса». Телевизионни художественни фильм «Тхоссар серийхa «Фернандель» кхача серенара (Итали — Франци).
21.00 — «Ха».
21.45 — «Эрмитаж». XVIII бІаьшерера Франце искусство.
22.15 — «Тахан дунен тІа».
22.30 — «Илли-80».

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачай программа.
8.05 — Іилмай-популярни фильмай программа.
8.35; 14.40 — Фета лирика.
9.00 — Хьехархочоа — музыка урок.
10.00 — Английски метт.
10.35; 11.35 — И. С. Тургенев. «Бежин луг». 6 класс.
11.05 — ПТУ дешархошта. Обществоведени.

Студенташта - заочникашта.
12.00 — Лакхера математика. I курс.
13.20 — Советски баьхе. Административни бокъан волеш.
14.10 — Подготовительни отделений ладугІархошта. Физика.
15.10 — «Ха а ха, хьа а ди».
16.00 — Кинопрограмма.
17.00 — «Кхо тоаманийна бесс».
17.15 — КПСС XXVI-ча съезда накъаделхаш. «Трансмаш» (нохчий меттала).
17.45 — «ШоллагІа къуакъамн. Чувкара хьалхара хоадам», [illegible]-хана обзорени.
18.00 — Кинотурнал.
18.10 — «Нохч-ГІалгІайчу гІолла».
18.30 — Съездагара — съездага. Ачхой-Мартановски район (нохчий меттала).
19.00 — Футболах йола СССР чемпионат. «Спартак» — ЦСКА. Перерыве — «Бийса дазъелла хийла шун, бераш!»
20.15 — Документальни фильм.
21.00 — «Довзоа оракхара лаьмнерхой — Москва хььахий». Д. Іалоакх Белградски филармоние симфонически оркестро.
21.40 — «ГІулакхеаш нах». Художественни фильм.

14 НОЯБРЬ

1 ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.30 — Іуйранара гимнастика.
9.15 — «Са хьамсарча мохкаш». Фильм-концерт.

РАДИО

13 НОЯБРЬ

7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.25 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.25 — Концерт (гІалгІ. метт.).
8.40 — «Барттайнача дезале» (нохч. метт.).
9.15 — «Саги зама». Радиожурнал (нохч. метт.).
9.30 — Ашараш (нохч метт.).
9.45 — «Кхоам бе вІачигчун а доналочун а», (нохч метт.).
7.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрс. метт.).
17.10 — Ашараш (эрс. метт.).
17.35 — «Культура болхлой парте съезда накъаболхаш». Беседа (гІалгІ. метт.).
17.50 — «Денна хьаьд» (эрсий метт.).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай метт.).
18.30 — Хоамаш.
18.40 — «Дега лоІамна». Радиовыпуск (гІалгІ. метт.).

14 НОЯБРЬ

СЪЕЗДА ХЬАЛХАРЧА ВАХТЕ — ГРОЗНЕНСКИ РАЙОН.

6.40 — «Кердача доазонга». (нохчий метт.).
7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.15 — Передачай программа (нохчий, эрсий метт.).
8.25 — «Шоана, социалистически яхье котало еккхираш». Концерт (нохчий меттала).
8.45 — Съездагара съездага. «Дог гІоздеш хувшинаш». Передаче дакъа лоацаш ва КПСС Грозненски районна хьалхара секретарь Воронкин (эрс. метт.).
17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий метт.).
17.16 — «Болхлой вахар» — радиогазета (нохчий метт).
17.30 — «Шоана, социалистически яхье котало еккхираш». Концерт (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала).
18.30 — Хоамаш.

Хаоттам

Тахан республике гІоллен Грозней хувадлуш мохраш а йолаш, йовчаш а йоацаш, Іуйрйна цхьайолча моттигашка дохк а доалаш. малхбузехкара секунде 0—5 метр чІоагІа мух а хьехаш хилен фегара температура республике 2—7. Грозне 4—6 градус йохьал йолаш хилен тарлу.

Кхоана хувадлуш мохраш а йолаш, йовчан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп-тайпара хьалхашта секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьехаш хилен фегара температура бийсана —4 +1, дийнахьа +3 +8 градус йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

Спорт ТІЕХЬАТЕТТА ЙИШ ЯЦ

Дукха ха йоацаш С. Орджоникидзе цІерагІча стадионе хилар лайтача атлетика финиш. Чакхйолаш латтача спортивни сезонага хьежача гуладелл вай республике ша «спорта паччахьа» геттара меза дегІайоллаш хилар. Нагахьа санна, ударашта тусаш СССР спорта мастераш Тушникова Лилия, Ахмадов Адам, Олсанов (Альбек, Сарапкин Александр бале, хІьата диск, копье, ядро кхоссарах, гІамаца лаккхала, хьалхала тухучуца, хьалхара разряд йолаш а цхьа саг бац республике. Цу гІулакх керттера кхочушдаршан — горадерча ихьан стадионе кхоссара цхьаккха сектора хилар. Цудухьа зехьа бов тренерий къахьегам.

Яйтача атлетики хьаьа накхйош 22 майча нахкех 16 кхалнахе спорта тайпах. Тахан уж спортсменаш вай республике тогІаш бац. Массех уж хьалха вайна лоалла ца яздо йола автономи республика — Къилбаседа-Хlирий, Дагестана — цу спорта дакхье вайна хьо лекхе горо йоаццаш хиннабале, тахан цар хьалха вай латт. Хlаьта цу вай геттара тlехьадуьсаш латт.

Уж сенцеш къасли ез. Ханнача моттиге тоае еза хьаш республика спорткомитето соцамаш тlаийду, цхьабакъда, дац дола цхьанха хlама дац. Дlаlачча хана яй вай гlочча атлетике республике хинна сий айде деза!

М. МАТИЕВ,
«Спартака» тренер.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковски ул., 92. Телефонаш: редактора — 9-24-06; редактора заместителя — 9-24-03; бехктехкама секретара — 9-24-00; отделаш: партийни вахара — 9-24-04; промышленностех транспорте — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кехаташ — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора 9-24-06; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ерей, шоаттей деношка

СФ00348. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 5511.